

CHAPTER VI

LIFNEI IVER

OVERVIEW

There are several practical applications of the principle of *lifnei iver* to *kiruv* situations. May someone be invited for a Shabbos meal when he will inevitably drive there? May one make a *shidduch* for a couple who will not keep the laws of family purity? May one invite a co-ed group to a sleepaway weekend that will probably bring about forbidden intimate contact? May one organize a mixed dance to prevent Jews from going to a similar dance that would cause intermingling with non-Jews, and perhaps contain more inter-gender improprieties overall? May one give someone something to drink or eat if he is not going to say a *berachah*? In chapter X, we will also deal with the related issue of teaching Torah to a non-Jew.

Due to the complexity of this *sugya*, we will begin with a summary of the concepts,¹ followed by a more detailed analysis of the mitzvah of *lifnei iver*. In subsequent chapters, we will then discuss some of the practical aspects of the prohibition of *lifnei iver*, including inviting those who will drive on Shabbos, making a *shidduch* between secular Jews, and giving someone to eat who will not make a *berachah* on the food.

1 רמב"ם (ספר המצוות מצות לא תעשה רצט, משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יב הלכות יב-טו), חינוך (מצוה רלב), סמ"ג (לאיון קסח), סמ"ק (קעב), טור ושולחן ערוך (יורה דעה סימן קנא וסימן שלד סעיף מג) ורמ"א (יורה דעה סימן קס סעיף א) ומשנה ברורה (סימן קנו סעיף קטן ד).
י"ש עוד פסוק בדברים (כו, יח): "ארור משגה עור בדרך" ורש"י פירש: "סומא בדבר ומשיאו עצה רעה". ואין זה לאו נוסף לומר שכל המכשיל חבריו בעצה שאינה הוגנת עובר על שני לאוים אלא שבא לתת עונש של "ארור" על מי שעובר באיסור זה.

A. INTRODUCTION

The verse states:

ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך אני ה'.²

Before a blind man do not put an obstacle; you should fear from your Lord; I am Hashem.

Chazal explain that this verse should not be understood as if it is literally discussing a physical obstacle, but rather as a prohibition against misleading someone—a virtual obstacle.³ (See endnote I.) There are two components to this prohibition:

1. Not to give a person bad advice⁴
2. Not to be an accomplice to a transgression⁵

Both components of this prohibition are forbidden.⁶

Many commentators understand that the two components of this mitzvah are two disparate ideas. While the first component is an

2 ויקרא (יט, יד)

3 תורת כהנים (פרשת קדושים פרשתא ב):

"ולפני עור לא תתן מכשול לפני סומא בדבר בא ואמר לך בת פלוני מה היא לכהונה אל תאמר לו כשירה והיא אינה אלא פסולה היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו ליסטים צא בצהרים בשביל שישתרב אל תאמר לו מכור את שדך וקח לך חמור ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו שמוא תאמר עצה טובה אני נותן לך והרי הדבר מסור ללב שנאמר ויראת מאלקיך אני ה'".

וכן כתב רמב"ם (בספר המצוות לאוין רצט) וספר החינוך (מצוה רלב) וסמ"ג (לאוין קסח).

4 רש"י (ויקרא פרק יט פסוק יד):

"ולפני עור לא תתן מכשול—לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו".

5 עבודה זרה (דף ו ע"א):

"מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבן נח? תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשול".

ולפי הפירוש הזה העור הוא מי שלבו עשה אותו עור ברוחניות ואסור להחטיא עור כזה על ידי מכשול שאתה נותן לו או גורם לו לעשות עבירה. ושני הפנים של האיסור—לא להכשיל משהו בעצה ולא להכשיל משהו בעבירה, הם שני סעיפים של אותו איסור. [ולבי אומר לי שאם אסור אפילו לתת עצה שאינה הוגנת—אפילו שלא נוגע לאיסור כלל—כל שכן שאסור להכשילו בעבירה ממש] ולכן אנחנו פוסקים כשניהם.

6 משנה תורה (הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יב הלכות יד וטו):

"וכן כל המכשיל עור בדבר והשיא עצה שאינה הוגנת או שחזק ידי עוברי עבירה".

וכן כתב בספר המצוות (מצות לא תעשה רצט) וכן הוא בספר החינוך (מצוה רלב) והסמ"ג (מצות לא תעשה קסח). ורש"י בחומש הביא רק את האיסור להשיא עצה שאינה הוגנת.

interpersonal sin; the second—not to be an accomplice to a transgression—is a prohibition that is between man and Hashem, to refrain from causing someone to violate Hashem's will.⁷ However, some commentators understand that these two components are two sides of the same coin; both are part of an interpersonal mitzvah whose underlying theme is to abstain from indirectly causing damage to one's neighbor and his property.⁸ There are practical applications to this distinction, such as whether one transgresses on a biblical level when one leads someone to violate a rabbinic injunction (e.g., to provide food to someone who will not say a blessing), for this surely violates Hashem's will.⁹

7 קובץ שיעורים (פסחים אות צה):

"בגמרא. מניין שלא יושיט אבר מן החי לבני נח, תלמוד לומר לפני עור וגו'. והנה מהך קרא ילפינן נמי דאסור ליתן עצה שאינו הוגנת לו, וכתב במנחת חינוך, דגם האיסור הזה שייך בנכרי כמו במאכילו דבר איסור, והנה צריך להבין דמה שאני דלפני עור מכל הלאוין, שאין נוהגין בנכרי, כמו לא תגנוב ולא תגזול, שאפילו למאן דאמר גזל עכו"ם אסור, ילפינן ליה מקראי אחרני, וכן לא תרצח, וצריך לומר דלענין להאכיל דבר האסור שקפידת התורה היתה שלא יעשה איסור על ידי ישראל והכי נמי במושיט אבר מן החי לנכרי נעשה איסור על ידי המושיט, אבל במיעוץ עצה שאינו הוגנת הוי כמו כל האיסורין שבין אדם לחבירו שאין נוהגין בנכרי".

חזון איש (יורה דעה סימן סב סעיף קטן ז):

"וענין לפני עור דקים להו לחז"ל יש לעיין מנא ליה דישאל בבן נח מוזהר על זה, ועוד היכי דחברו מויד מנא ליה דמקרי מכשילו, ומה שחייב להצילו הוא ענין אחר, ואם נפרש, דהאיסור הוא שגורם עשית תועבה ותקלה בעולם ניחא, ולפי זה גם פשטיה דקרא משום שגורם הכאת אדם, שהוא ענין רע לפני ה'".

והחילוק הזה דהאיסור להשיא לחבירו עצה רעה וכדומה הוא גדר בין אדם לחבירו. והגדר שני שהאיסור להכשיל את חבירו בדבר עבירה הוא איסור בין אדם למקום [דכשם שנצטווה האדם שלא לעשות את הרע בעיני ה' כך נצטווה שלא להכשיל אחרים בעשיית הרע ושלא יחטא אחר על ידו]. החילוק מובא גם כן באחייעור (חלק ג סימן סה אות ט) וכמו כן בשו"ת ערוגת הבושם (יורה דעה סימן רלה) וגם החזון איש רמז לגדר זה דלפני עור בין אדם למקום ביורה דעה (סימן ב אות ז) עיין שם.

מנחת אשר (פרשת קדושים סימן לח):

"ונראה בזה פשוט לפי מה שכתבו האחרונים דבאמת יש שני גדרים שונים ביסודן בלאו דלפני עור גדר א' שהוא בין אדם לחבירו וכשאר משפטי התורה שיסודן מניעת הצער והנוק מחבירו וממנו וזה האיסור להשיא לחבירו עצה רעה וכדומה בשאר עניני הרשות וגדר שני שיסודו בין אדם למקום והוא האיסור להכשיל את חבירו בדבר עבירה ויסוד איסור זה בין אדם למקום הוא דכשם שנצטווה האדם שלא לעשות את הרע בעיני ה' כך נצטווה שלא להכשיל אחרים בעשיית הרע ושלא יחטא אחר על ידו וכך קיבלו חז"ל או הבינו בעומק דעתם הקודש דלאו זה מתפרש בשני גדרים שונים. [ויסוד זה ידוע ונתבאר באריכות באחייעור חלק ג סימן סה אות ט וסימן פא וכמו כן בשו"ת ערוגת הבושם יורה דעה סימן רלה ובשו"ת כתב סופר יורה דעה סימן עז וגם החזון איש רמז לגדר זה דלפני עור בין אדם למקום ביורה דעה סימן ב אות ז עיין שם]."

שו"ת שרידי אש (חלק ב סימן ט אות ב):

"ומה שכתב המנחת חינוך בהשמטות בסימן רלב, שגם באיסור דרבנן איכא לפני עור מדאורייתא, וסברתו היא: מי גרע מכשיל חברו באיסור דרבנן ממי שמושיא לחברו עצה שאינה הוגנת לו? אין סברה זו מוכרחת, שבמושיא עצה שאינה הוגנת יש מכשול בעצם, אבל במכשילו באיסור דרבנן מדאורייתא אין כאן מכשול בעצם".

מנחת אשר (פרשת קדושים):

"שיש אומרים שהענין פת למי שלא נטל ידיו עובר בלפני עור אף דנטילת ידים מדרבנן ובפרי מגדים שם כתב לפני עור דרבנן וכן כתב השדי חמד בשו"ת דברי חכמים סימן לו דהענין איסור דרבנן לחבירו אינו עובר מן התורה דאי אפשר דהאכל עובר באיסור דרבנן והמושיט לו עובר מן התורה עיין שם. וקשה דלמה לא יהא בו איסור דאורייתא דלא גרע מעצה רעה וכבר תמה בזה מנחת חינוך במצוה רלב ובמצוה שכג עיין שם. וצריך לומר בדרכו של האחייעור שם דאם מכשילו באיסור דרבנן בשוגג באמת עובר המכשיל באיסור תורה

(According to some authorities, there is a third facet of *lifnei iver* that prohibits causing physical damage to the property of another.)¹⁰

The Gemara tells us that the biblical prohibition is only violated if the transgressor could not have violated the transgression without the participation of the accomplice. This is known as “on different sides of the river”, e.g., a *nazir* is on one side of the river and the wine (which is forbidden for him to drink) is on the other, inaccessible to him unless someone passes it to him. When the *nazir* and the wine are “on the same side of the river,” there is no biblical prohibition being violated.¹¹ According to some Rishonim, in such a case there is still a rabbinic injunction against abetting sin. (See section D below for a full discussion of this.)

The *Mishneh LaMelech* states that being “on the same side of the river” is only an exemption from the biblical prohibition if the perpetrator could get the forbidden object from a non-Jew or by himself. If, however, in the event that you will not provide him with the forbidden item he can nevertheless attain it from another Jew, it is still biblically forbidden. Since he is reliant on another Jew to be an accomplice to the violation, the prohibition of *lifnei iver* still applies when he is aided in this manner.¹² Although the position of the *Mishneh LaMelech* is not undisputed,¹³ many *poskim* do support his view.¹⁴

דבוראי לא גרע איסור דרבנן מעצה רעה, אך כשהנכשל אינו שוגג אלא מזיד אין גדר לפני עור בין אדם לחבירו אלא גדר איסור בין אדם למקום דאסור לו להביא אחרים לידי עבירה בזה נחלקו הראשונים אם איסור דרבנן הוי בכלל מכשול וזה פשוט וברור.

10 מנחת אשר (פרשת קדושים):

”ענין ביד רמ”ה (בבא בתרא דף פב סימן קו) שכתב דאסור לגרום נזק לממון חבירו אפילו בדרך גרמא משום ולפני עור לא תתן מכשול [או משום מצות ואהבת לרעך כמוך עיין שם], וענין עוד בספר חסידים סימן תרעג דמי שהוא מוכה שחין [או שאר מחלה מדבקת] אסור לו לרחוץ במרחץ צבורי משום לאו זה.”

11 עבודה זרה (דף ו ע”א וע”ב):

”אמר רבי נתן מניין שלא יושיט אדם כוס של יין לנויר ואבר מן החי לבני נח תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשול.”

12 משנה למלך (הלכות מלוה ולוה פרק ד הלכה ה):

”ותימה דלא דמי כלל לנויר דשאני התם דהאיסור דלפני עור לא היה נעשה אם לא היה מושיט זה הכוס ולפי זה אף אם הושיט אינו עובר אבל גבי רבית דאם לא היה לוה זה היה חלוה האחר עובר אלפני עור בשביל שלוה זה לא נפטר מלפני עור ודכוותיה גבי נזיר נמי אם היה מושיט לו אחר כוס יין בתרי עברי ובא אחר והושיט לו פשיטא דעובר.”

13 רמ”א (יורה דעה סימן קנא סעיף א):

”יש אומרים הא דאסור למכור להם [לנכרים] דברים השייכים לעבודתה, היינו דווקא אם אין להם אחרים כיוצא בהם או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר ויש מחמירין. ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו.”

14 שו”ת מנחת יצחק (חלק ג סימן צח אות ט):

There are many permutations of the prohibition of *lifnei iver*. For example, what if one is passing the potential transgressor an object that is not solely used for a prohibited usage? And, what if the violation will not be done at the time that the object is passed or it will not be done on the body of the object? Some of the additional factors that affect the halachah include:

- Whether one is drawing another to sin with words or an object
- Whether one is passing the potential transgressor his own object
- Whether the potential transgressor is a non-Jew
- Whether a non-Jew wants to help a (Jewish) transgressor
- If there is a doubt whether the victim will violate the prohibition even if you will not help him
- If the prohibition that is being violated is only a rabbinic injunction

There are many other variables and permutations which may affect the halachah. The practical implications for *kiruv* are vast. Misadvising *ba'alei teshuvah* or potential *ba'alei teshuvah* (just like misadvising any Jew) may be forbidden by the first component of the prohibition (not to give bad advice). Inviting someone who will drive on Shabbos, as well as making a *shidduch* or being the officiating rabbi at a wedding, may be prohibited by the second component of the prohibition (i.e., not to be an accomplice to a transgression). So too, providing food for someone who will not make a *berachah* prior to eating may be a violation of *lifnei iver*. We will deal with all of these issues in the upcoming chapters.

B. BAD ADVICE

Rashi explains:

Do not give inappropriate advice to someone who is blind in this matter (i.e., he will not be able to discriminate for himself). [For

"והנה כדברי המשנה למלך סוברים גם כן הברכי יוסף (חושן משפט סימן ט) והמנחת חינוך (מצוה רלב) ועוד שאר גדולי הפוסקים, כמו שהביא שם השדי חמד (כללים מערכת הואו כלל כו אות ט), והשדי חמד שם הוסיף להוכיח שכן דעת הרמב"ן והרשב"א והמאירי והריטב"א (יבמות דף פד ע"ב) עיין שם".

example,] Do not tell someone, 'Sell your field and purchase a donkey [with the money],' when you are manipulating him in order to acquire it.¹⁵

Rashi then elucidates the next words of the verse:

"You should fear your Lord." Since people cannot know whether the intention of this [advisor] was sincere or insincere, and therefore one could evade [punishment] by claiming that he only intended for [the advisee's] benefit. Therefore, it states that "you should fear your Lord" Who knows what your (true) thoughts really are. So too, in every instance where the [commandment] relates to the person's [hidden] thoughts, and the facts are not known by others, it states, "You should fear your Lord."¹⁶

A later verse (*Devarim* 27:18) curses one who violates this prohibition.¹⁷ Several Rishonim tell us that implicit in the prohibition is the

15 רש"י (ויקרא פרק יט פסוק יד):

"ולפני עור לא תתן מכשול—לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו".

ספר המצוות להרמב"ם (מצוות לא תעשה רצט):

"והמצוה הרצט היא שהזהירנו מהכשיל קצתנו את קצתנו בעצה והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר הוא נפתה בו ובאה האזהרה מלרמזנו ומהכשילו אבל תישרהו אל הדבר שתתשוב שהוא טוב וישר. והוא אמרו יתעלה (קדושים יט) ולפני עור לא תתן מכשול ולשון ספרא לפני סומא בדבר, היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו וגו' ופשטיה דקרא הוא במה שזכרנו תחלה".

וכן פסק הרמב"ם (הלכות רוצח פרק יב הלכה יד):

"כל המכשיל עור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת".

16 רש"י (ויקרא יט, יד):

"ויראת מאלקך—לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמיט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלקך, המכיר מחשבותך, וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו, ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו ויראת מאלקך".

ואולי זה המקור של המדרש שוחר טוב (מזמור א) שכתב שכל עצה שהיא לשם שמים סופה להתקיים, שבמצוה זו במיוחד, כתוב "ויראת מאלוקים" היינו שיש פה השגחה מיוחדת.

17 רש"י (ויקרא יט, יד):

"סומא בדבר ומשיאו עצה רעה".

ואין זה לאו נוסף לומר שכל המכשיל חבריו בעצה שאינה הוגנת עובר על שני לאוים אלא שבא לתת עונש של "ארור" על מי שעובר באיסור זה.

וכן כתב המסילת ישרים (שער הנקיות):

"וכבר התבאר גודל עונשו בכתוב ארור משגה עור בדרך".

converse: one should set people on a straight path by giving the best advice that one believes to be true¹⁸ whenever it is solicited¹⁹—for a well-functioning society, writes the *Chinuch*, requires that people guide others and give them advice in all areas of life.²⁰

Rav Asher Weiss maintains that the two interpretations of *lifnei iver*—giving bad advice and causing a person to sin—are really two overlapping mitzvos. Every time one is misguiding a person to transgress, he is providing a type of bad advice. And every time one gives a person bad advice, one is, to some degree, causing the advisee to stumble. The purpose of the two interpretations of the verse is to extend the parameters of the prohibition to include both causing a person to sin and causing a person to do something that is not in his best interests.²¹

18 רמב"ם (ספר המצוות לאו רצט):

"תשירהו על הדבר שתחשוב שהוא טוב וישר."

וכן כתב הרמב"ם (הלכות רוצח פרק יב הלכה יד):

"הבא ליטול ממך עצה תן לו עצה ההוגנת לו."

ספר החינוך (מצוה רלב):

"ניישר [לבני ישראל] שישאלו עצה במה שנאמין שהוא יושר ועצה טובה".

וכן כתב שערי תשובה (שער ג אות נב):

"וחייב אדם לחשוב מחשבות להעלות עצות הגונות ומתוקנות לחבירו, וזה אחד מעיקרי דרכי גמילות חסדים וגו'."

וכן הוא בסמ"ג (מצות לא תעשה קסח):

"הבא לשאול עצה ממך, תן לו עצה הוגנת."

וביאר השדי חמד (מערכת הואו כלל כו ד"ה וראיתי):

"אם אין נותן לו עצה הוגנת הוי כנותן מכשול באמירה ורמזי."

19 אבל בפשטות אין חיוב לתת עצה כשהבירו לא מבקש עצה.

וכלשון הסמ"ג (מצות לא תעשה קסח):

"הבא לשאול עצה ממך, תן לו עצה הוגנת."

ואף על פי שאין הדבר הזה מבואר בשאר הראשונים, מסתמא דבר מוסכם הוא, כי החיוב להציע עצה נובע מזהאסור לא להציע עצה שאינה הוגנת, ומתוך לאו אתה שומע הן. ולכן רק כשהוא ביעוץ איתך אתה חייב לתת לו עצה הוגנת. וכן אם כבר הלכת אליו מעצמך כדי לתת לו עצה. אבל אין אתה חייב ללכת אליו מלכתחילה לתת לו עצה.

אמנם ראיתי באגרת התשובה לרבינו יונה (יום ג, סימן כח) שכתב:

"חייב אדם לחשוב מחשבות להעלות עצות הגונות ומתוקנות לחבירו. וזה אחד מעיקרי דרכי גמילות חסדים."

ומשמע שמדיון חסד חייב לרדוף אחרי עצות בעבור חבירו.

20 ספר החינוך (שם):

"שורש המצוה ידוע כי תיקון העולם ויישובו הוא להדריך בני אדם ולתת להם בכל מעשיהם עצה טובה."

21 כן סיפר לי הרב אשר וייס בעל פה.

There are other possible sources for the obligation to give good advice, including ²²ואהבת לרעך כמוך, ²³השבת אבידה, ²⁴אונאת דברים, ²⁵the obligation to bring harmony between Jews, ²⁶the obligation to teach him Torah, and to reprove him.²⁷ Additionally, the obligation to provide good advice is learned from the obligation (for the judge) to give the best advice.²⁸

- 22 אגרת התשובה לרבינו יונה (יום ג סימן כח):
 "חייב אדם לחשוב מחשבות להעלות עצות הגונות ומתקנות לחבירו. וזה אחד מעיקרי דרכי גמילות חסדים."
 ספר חרדים (מצוות עשה פרק א סימן כח):
 "ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך...[ל]בקש את עצתו".
- 23 היינו מהלאו דלא תוכל להתעלם שלפי השערי תשובה (שער ג סימן י) כלול בזה החיוב להציע עצות איך לעזור לזולת בעת הצלת ממונו ובעת צרתו בכלל.
 שערי תשובה (שער ג סימן י):
 "לא תוכל להתעלם (דברים כב, ג). הוזהרנו בזה שלא להתרשל מהצלת ממונו חברנו בין מטלטלים בין קרקעות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא דף לא ע"א): וכן תעשה לכל אבדת אחיך (דברים שם) – לרבות אבדת קרקעות, כגון אם היו מים שוטפים ובאים שם חייב לגזור בפניהם, אף כי הוזהרנו להשתדל בהצלת חברנו ולשית עצות לעזרתם בעת צרתם, וכן כתוב (ויקרא יט, טז): לא תעמוד על דם רעך, ואמר שלמה (משלי כד, י): התרפית ביום צרה צר כחכה – פרוש: אם יש לך כח להציל בעצה או בהשתדלות ואתה מראה את נפשך שאין בך יכולת – יקצר כחך, מדה כנגד מדה. ונאמר אחריו (פסוק יב): כי תאמר הן לא ידעו זה, הלא תוכן לבות הוא יבין, ונוצר נפשך הוא ידע, וחשיב לאדם כפעלו. הנה המניעה מן ההצלה ושית עצות על העור, הקדוש ברוך הוא יחשוב לו כפעלו".
- 24 ויקרא (כה, יז):
 "ולא תנו איש את עמיתו".
 ופירש רש"י:
 "כאן הוזכר על אונאת דברים שלא יקניט איש את חבירו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה לכך נאמר ויראת מאלקיך היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת מאלקיך".
- 25 תפארת ישראל (פאה פרק א משנה א אות ח).
 ספר מצות העצה (עמוד עז):
- 26 "המיעץ לחבירו דרך לימודו יתכן כי העצה הוי חלק מקיום מצוות ללמד".
 ספר מצות העצה (עמוד עז הערה 41):
 "עין בהעמק שאלה שאילתא קלא אות ג באמצע דיבורו: 'מהירושלמי וכו' כל שפתח לו תחילה שהראהו דרך הלימוד וכו' שהעמידו על דרך העיון וכו'. ולכאורה מכלל זה שיעצו על השימוש באיזה מספרי הכללים".
- 27 ספר מצות העצה (שם):
 "כן יתכן כי המוכיח את חבירו ועם זה מייעץ לו איך לתקן את דרכו, גם העצה היא ממצות התוכחה".
- 28 שולחן ערוך (חושן משפט סימן צז סעיף א):
 "מצות עשה להלוות לעניי ישראל...וליעצו עצה ההוגנת לו".
 ביאור הגר"א (סעיף קטן ד):
 "יבמות פרק החולץ. ופירש מצות חליצה דודאי לא קפיד קרא דווקא ביבם".
 פירוש הדבר בספר דברים (כה, ח) כתוב: "וקרא לו זקני עירו ודברו אליו" שמשמאים לו עצה הוגנת לו, שאם היה הוא ילד והיא זקנה, הוא זקן והיא ילדה, אומרים לו "מה לך אצל ילדה, מה לך אצל זקנה, כלך אצל של כמותך, ואל תשים קטטה בביתך". (יבמות דף מד ע"א).
 אבל חוץ מן הגר"א לא ראיתי מי שמביא את זה להלכה.

This halachah relates to *kiruv* in requiring the *kiruv* professional to truly have the recipient's interests at heart. Can we always be certain that our advice to growing Jews is motivated by our altruistic feelings for his spiritual well-being? Alternatively, are we just trying to reach some kind of target?²⁹ And, if the latter, are we giving the best advice in terms of whether a person should give up college (and potential future livelihood), when (and if) to go to yeshiva, etc.³⁰ Often, the questions facing an outreach professional are above his level of competence, and he is in danger of sinning by giving faulty advice.

In this context, we may not give advice which is merely apropos for the advisor. Rather, we are required to advise according to what is genuinely in the recipient's best interests, based on his personality, spiritual and intellectual inclinations, aptitude, etc.³¹ Avoiding the violation of

והא דכתב השולחן ערוך דין זה דווקא אצל מי שבא לקחת הלואה ממך, כתב הרב יוסף דוד עפשטיין בספרו מצות העצה (עמוד צא) דבמקרה כזה אין כאן חוב להציע לו עצה הוגנת מדיון לפני עור שזה שבא אליך ללוות כסף ולא שואל ממך עצה כאילו אומר לך שאינו רוצה עצתך ואתה פטור קא משמע לן שאפילו במקרה כזה אתה חייב להציע לו עצה הוגנת.

וכתב ספר מצות העצה (שם):

"והשאת עצה הוגנת בהלואה יש לומר דגדר לגמרי הוא, והוא דכשאדם עושה מצוה של חסד לחבירו משלימות המצוה הוא שלא יסתפק במיליו רצונו של חבירו, אלא גם יצרף לזה את חכמתו ותבונתו ללמוד את חבירו, כיצד יפיק את התועלת, הכי אפשרית מהחסד, וכנידון דיון בהלואה שילמד המלוה להלווה דרך נתינת עצה הוגנת לכל הפקת התועלת מההלואה". ומשמע מדבריו שלא רק בהלואה יש חוב כזה אלא בכל דבר של חסד יש חוב להציע לו איך לנצל את המצב באופן הכי יעיל למצבו. והסברא איתו דמהיכי תיתי שרק אצל לזה יש חוב כזה. וכן כתבתי בפנים.

29 ספר המצוות (מצות לא תעשה רצט):

"שהזהיר מהכשיל קצתנו את קצתנו בעצה והוא שישאלך אדם עצה בדבר הוא נפתה בו ובאה האזהרה מלרמותו ומהכשילו אבל תיישרהו אל הדבר שתשוב שהוא טוב וישר".

משמע שהאיסור הוא חל כשיש נגיעה אצל הנשאל לענות באופן מסויים ואינו חושב לגמרי על מה הוא הדבר הכי טוב בשביל השואל.

30 וכל זה לפי הרמב"ם, וספר החינוך והסמ"ג שהבאנו לעיל בקטע זה שמתוך האיסור שלא לתת עצה שאינה הוגנת מונע גם כן החוב לתת עצה נכונה למי שמבקש את זה ממך. [ולפי הראשונים האחרים שאין דיוק כזה לפחות אסור לו לתת עצה שאינה הוגנת וצריך לשתוק].

31 שערי תשובה (שער ג אות נג):

"עוד הוזהרנו... להשיא עצה הוגנת... ולא להכשילו בעצה נבערה. ולא ייעץ את חבירו לפי דרכו".

ובפשטות התכוון שלא לתת להשואל עצה שהוא לתועלת שלך ולא לתועלת של השואל.

וכמו שרש"י (ויקרא כה, יז) הסביר:

"ולא תנו איש את עמיתו—כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חבירו, ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו, לפי דרכו והנאתו של יועץ, ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלקיך, היודע מהשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו ויראת מאלקיך".

אבל לא כן פירש הרב דוד קאהן בספר יום הקדוש (חלק ב קונטרס תרעא לתרעא עמוד מוד) שכתב על הרבני יונה:

"נראה שיש כאן חידוש עצום דעיינ במנהגה דין דף ע"ב הוי והיר מן היועצך לפי דרכו ושם רוצה לומר שיש לו נגיעות בדבר

lifnei iver often requires time, effort, and much thought to understand the short and long-term needs of the person sitting in front of us and to figure out the best advice for this person in particular.³² This, writes the *Sha'arei Teshuvah*, is one of the fundamental aspects of *chesed* that one can perform for a fellow Jew.³³

It is an interesting anomaly of this mitzvah that there cannot be an inadvertent transgression, according to some authorities.³⁴ A person who truly intends to give the best advice (even if it turns out not to be so) does not transgress the prohibition of *lifnei iver*. (However, that assumes that the advisor has taken the trouble to become an expert in the advice he is giving.)³⁵

The *kiruv* professional is often called on to answer questions of individuals who seek his advice and guidance. Yet, the ability to answer many of these questions requires great scholarship. Given the gravity of many of the decisions that confront the *kiruv* professional, who may himself have little or no background in the complexities of rabbinic counseling, let alone *psak halachah*, there is a difficult balance to maintain between being dynamically responsive on the one hand, and deferring to a *posek* who may not always be reachable in a timely manner. Clearly, a good dose of *yiras Shamayim*, as well as integrity, will go a long way in dealing with these situations.

ונמצא שרבינו יונה סבירא ליה דלפני עור כולל מי שמיייעין עצה שאינה הוגנת רוצה לומר שידוע שהיא עצה נבערה ולא עוד אלא אפילו אין המיייעין יודע שהיא אינה הוגנת אלא שיש לו נגיעות ליייעין ככה ואומר שהיא עצה טובה נמי הוא בכלל חלאו".
וזה חידוש נוסף למה שאמרנו עד כה. כי יוצא מדבריו שהעובדה שעצה זו היתה טובה לי אם הייתי באותו מצב שבו נמצא השואל, אינו מספיק להתיר את העצה, אלא שנתנית העצה צריך להיות מתאים להשואל – לאופי, מצב, ושאיפות שלו וכו'.

שערי תשובה (שער ג אות נד):

"וחייב אדם לחשוב מחשבות להעלות עצות הגונות ומתקנות לחברו".

שערי תשובה (שם):

"וזה אחד מעיקרי דרכי גמילות חסדים, שנאמר (משלי כו, ט) שמן וקטורת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש".

שפת אמת (שבת דף ג ע"א):

"לא שייך לומר שעשה איסור לפני עור בשוגג דכל היכא שלא רצה בכוונה להכשיל חברו ליכא שום איסור".

אבל עיין שדי חמד (חלק א מערכת הואו כלל כב אות יב) שהוכיח מרמב"ם (ניירות פרק ה הלכה כ) שיש איסור לפני עור בשוגג. עיין שם היטב.

כי מי שלא יודע היי ליה לשתוק ולא לתת עצה ועליו להפנות את השואל למומחה בענין. ולי נראה שעל המקרב, שידוע שישאלו ממנו עצות מסוג מסויים, עליו האחריות ללמוד את הסוגיות האלה אלא אם כן הם סוגיות של עניין מקצועי כמו פסיכולוגיה וכדומה. ופשוט ששאלות הלכתיות צריך לבקש מפוסק להלכה. ואולי זה חלק מהמצוה הזו לדעת מתי שהוא – המקרב – צריך לשאול פוסק [כי יש בעלי תשובה המתביישים לשאול רב שאינו מכיר או לא ידעו אך לספק את כל המדע באופן ברור מסודר, וכדומה] ומתי ראוי להפנות את השואל לפוסק לשאול בעצמו.

C. SERVING AS AN ACCOMPLICE TO TRANSGRESSION

There is a second aspect to the prohibition of *lifnei iver*. "Do not put a stumbling block" also contains a prohibition against advising³⁶ or enabling someone to do a transgression that he could not do without your help. This includes providing³⁷ or fixing an article which will be used for violations,³⁸ or making it easier for that person to sin then or again.³⁹

As we explained in section A, above, the Torah's prohibition of *lifnei iver* only applies to situations where the transgressor cannot violate the transgression without the participation of the accomplice.⁴⁰ The *poskim* discuss many variables of what might qualify as such. Parameters

36 פירוש המשניות (מסכת תרומות פרק ו' משנה ג):

"והמתעה אותו או מכשילו או מצוה עליו או המסייעו לדבר עבירה בשום פנים ממניי הסיוע ואפילו בדבורו הקל הוא נענש מהשם יתברך כפי שעושה באותו הסיוע או ההכנה, אבל אינו חייב משום מלקות מן הנוכחים בתורה, אבל הוא עובר על הכתוב שאמר ולפני עור לא תתן מכשול".

שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק א סימן צט):

"נשאלתי... אם יש איסור לפני עור להזמין אנשים שיבואו להתפלל בשבת לבית הכנסת כשיודע שיחללו השבת בנסיעה במאשינעם... ואיסור לפני עור יש אף באינם רחוקים כל כך כשיודע שיתעצלו לילך ברגלים ויסעו במאשינעם".

רמב"ם (הלכות רוצח פרק יב הלכה יד):

"כל שאסור למכור לגוי אסור למכור לישראל שהוא ליסמים מפני שנמצא מחזק ידי עוברי עבירה ומכשילו. וכן כל המכשיל עור בדבר והישיא עצה שאינה הוגנת או שחזיק [שעור] (פירוש המשנית שביעית פרק ה' משנה ו') ידי עוברי עבירה שהוא עור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לפני עור לא תתן מכשול".

37 פירוש המשניות להרמב"ם (שביעית פרק ה' משנה ו):

"ולא יתקנו להם כלים אבל ראוי לקלקל להם".

38 ספר החינוך (מצוה רלב):

"שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד".

ספר המצוות לרמב"ם (מצוות לא תעשה רצט):

"ולא זה אמרו שהוא כולל גם כן מי שיעזור על עבירה או יסבב אותה כי הוא יביא האיש שהוא שיעזרה תאותו עין שכלו וחזר עור ויפתחו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סבת העבירה. ומאלו הפנים אמרו במלואו ולוה בריבית ששניהם יחד עוברים משום ולפני עור לא תתן מכשול כי כל אחד מהם עור חברו והכין לו להשלים העבירה. ודברים רבים מאד מזה המין יאמרו בהם עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול. ופשטיה דקרא הוא במה שזכרנו תחלה".

עבודה זרה (דף ו' ע"ב):

"דקאי בתרי עברי נהרא דיקא נמי דקתני לא יושיט [אדם כוס של יין לנזיר] ולא קתני לא יתן".

פירוש: כאשר הוא יכול לעבור על העבירה רק על ידי העזרה שלו, אבל אם הוא יכול לעבור על העבירה בלאו הכי אז המושיט לא עובר.

ובספר המקנה (קידושין דף נו ע"א תוספות ד"ה אבל):

"דהא דאמרין לא יושיט אדם אבר מן החי משום לפני עור דוקא בתרי דנהרא והיינו לאפוקי אם היה יכול ליקח זה הדבר בעצמו אבל אם הוא בענין שאם לא יתן לו זה יכול להגיעו על ידי איש אחר או שהוא יכול למצוא אבר מן החי במקום אחר מכל מקום כיון שזה הדבר עצמו אינו מוגיע לבן נח בעצמו חייב משום לפני עור".

ולא ראיתי מישהו אחר שכתב את זה.

include: What if the perpetrator can only acquire another article of lesser quality with which to sin without your participation? What if he can only acquire another article with considerable hassle, or he feels uncomfortable dealing with the alternative purchaser, or the alternative article is more expensive? Does it make a difference whether the other article is going to be bought from a Jew or a non-Jew? Each one of these questions is a mini-*sugya* in its own right.⁴¹

What are the parameters of the forbidden “stumbling block”? Rav Shlomo Zalman Auerbach gives a rule of thumb: anything that is done against the will of Hashem constitutes a “stumbling block.”⁴² This would apply whether the sin is committed as a result of negligence⁴³ or as a deliberate transgression. We might have thought that in the case of a deliberate violation, the transgressor is not “spiritually blind” in the matter and hence the participation of another person does not constitute placing an obstacle before him. But this is not so. Most authorities contend that facilitating a deliberate transgression is a violation of *lifnei iver*.⁴⁴ The Steipler Gaon explained that even a deliberate sinner is

41 והנה אפילו על עצם הדבר שצריך לקנות או ללוות מאחר יוצר דיון אם נקרא תרי עברי דנהרא או לא, הרמ"א (יורה דעה סימן קנא סעיף א) הכריע דזה נקרא חד עברי דנהרא ורוב האחרונים הלכו אחריו בזה. ואין כאן מקום להאריך.

42 שו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן לה):

"כל דבר הנעשה נגד רצון ה' קרוי מכשול".

43 תוספות (עבודה זרה דף ו ע"ב ד"ה מנין):

"מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנויר – נראה דהוא הדין בכל שאר איסורין אלא להכי נקט כוס יין לנויר משום דמסתמא למישהי קא בעי ליה כיון דכולי עלמא חמרא שתו ושמא שכח נזירתו".

וכן הוא בריטב"א (סוכה דף י ע"ב), ובהרמב"ם (הלכות נזירות פרק ה הלכה כ) ובהרמ"א (יורה דעה סימן קיט סעיף ז) ובש"ך (שם סעיף קטן ד).

44 רמב"ם (הלכות רוצח פרק יב הלכה יד):

"כל המכשיל עור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת או שחזיק ידי עוברי עבירה שהוא עור ואינו רואה דרך האמת מפני תאוות לבו הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול הבא ליטול ממך עצה תן לו עצה ההוגנת לו".

וכן כתב בפירוש המשניות (שבועות פרק ה משנה ו):

"מי שסגרה עיניו התאוה ויצר הרע".

עיין עוד ברמב"ם (הלכות כלאים פרק י הלכה לא, הלכות נזירות פרק כ הלכה כ, והלכות אבל פרק ג הלכה ה).

ולשון החינוך (מצוה רלב):

"שיתפתה בוולת זה פעמים אחרים עוד".

סמ"ג (חלק לא תעשה מצוה קסח):

"כתוב בפרשת קדושים לפני עור לא תתן מכשול בכלל אזהרה זו כל דבר שאדם מוזהר והוא עור באותו דבר שאינו יודע או אפילו יודע ואינו יכול לעשות איסור זה ובא חבירו והמציא לו עובר בלפני עור לא תתן מכשול".

considered blind in this context because he is blinded by the foolishness of his inclinations, and when he repeats the sin, he already relates to the sin as permissible.⁴⁵ When it comes to the rabbinic injunction of *lifnei iver* (see section D below), we will see that the *Shach*, as understood by the *Dagul Mervavah*, rules that we are not prohibited in *lifnei iver* when facilitating a deliberate transgression.⁴⁶ However, even the *Shach* would agree that the biblical-level prohibition of *lifnei iver* applies to a deliberate transgression as well.

Rav Moshe Feinstein and Rav Asher Weiss state that *lifnei iver* applies even where the transgressor is not held responsible for doing a sin. They hold that the prohibition of *lifnei iver* means that one is not allowed to cause a transgression to occur.⁴⁷ Rav Feinstein explains that this is be-

ודלא כספר משיכיל לדוד להרב דוד פארדו (פרשת קדושים יט, יד) שכתב דכל שהוא יודע שהוא אסור ואף על פי כן רוצה להכנס באותה סכנה אין אנוחנו אחראין עליו שאין זה עור שאינו עור אלא מי שאינו יודע והיינו כסברת רבן שמעון בן גמליאל בפרק ה [מסכת] מעשר שני משנה א דסבר הלעיטתו לרשע וימות וקי"ל כוותיה.

קריית יעקב (עבודה זרה סימן ג): 45

"כשהחוטא הזה [שהוא עוזר לו] הוא מזיד...דמכל מקום אכתי הוא עור דעל ידי זה יתפתה בעוד פעמים וכדאמרין עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר וכל פעם שחוטא בו מתרגל ומתקשר יותר לחטא ובאותו ממשול שיצא מזה על להבא אין החוטא מכיר בה וגו' ולהכי אכתי עור קרינן ביה כן נראה לפי עניות דעתי בכוונת החינוך ז"ל...קרינן ביה עור משום שאין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות".

ש"ך (יורה דעה סימן קנא סעיף קטן ו): 46

"הכי דאמרין בש"ס גבי נזיר דאסור להושיט לו כוס יין...לפי עניות דעתי דלא פליגי דכולי עלמא מודים...דבעובד כוכבים או מומר שרי".

דגול מרבבה (יורה דעה סימן קנא סעיף א):

"הא ודאי שישיראל מומר אף על פי שחטא ישראל הוא ואם כן מה בינו לבין שאר ישראל לענין להפרישו מעבירה אבל נראה לעניות דעתי כוונת הש"ך דאף בישראל אין מצווין להפרישו...אבל בישראל דרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה אפילו אינו מומר גמור אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך ומומר דנקט הש"ך הוא משום דהפוסקים במומר דברו ומומר מסתמא מזיד הוא ועוד דכל עובר עבירה במזיד הוא לאותו דבר".

ונבאר שיטתו יותר באריכות לקמן בסעיף D.

שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן יג אות ט): 47

"לכאורה הא פשוט דאיכא איסור לאדם לאנוס לאחד לעבור איזה איסור, אף שהאנוס יהיה רשאי לעבור מדין אונס רחמנא פטריה, שגם הותר לכתחילה. הרי משמע דכיוון שהוא מעשה איסור, איכא לפני עיוור אף דלא עשה העובר שום עבירה בזה, מאחר שבעצם הוא מעשה איסור".

וכן הציע הרב אשר וייס (בשיעור למקריבים בדרום אמריקה):

"גם כשהוא עובר בשוגג או אפילו באונס [ואז לא נחשב שהוא עושה שום עבירה], אני עדיין עובר על לפני עור. [הוכחה לכך] האם מותר ליהודים להקים בית חרושת ולקחת את כל בית הכנסת שלו ולהגיד שאם לא יעבדו בשבת אז יהרוג אותם, אז הם מותרים לעבוד בשבת בגלל שזה פקוח נפש, אבל אי אפשר להגיד שבגלל זה הוא לא עובר בכלום. ולכן המכשול של החטא של לפני עור הוא לא מחמת העונש אלא עצם החטא הוא רע ומתועב".

וכתב עוד בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן ג):

cause the prohibition of bringing a person to sin is not an interpersonal violation, but rather a sin against Hashem.⁴⁸ Therefore, one is sinning against Hashem by causing an act of prohibition to be done, regardless of whether the other person is held responsible.⁴⁹

Accordingly, even if we categorize non-observant Jews today as *tinokos shenishbu* and therefore as blameless, this still would not remove the prohibition of *lifnei iver* when causing them to violate Torah.⁵⁰ In any case, Rav Moshe Feinstein holds that since a *tinok shenishbah* who sins is obligated to offer a *korban*, this indicates that he is considered a negligent transgressor (and not a faultless violator),⁵¹ and therefore a prohibition of *lifnei iver* would certainly apply to advising him to sin.⁵² This could have significant implications for many outreach scenarios. However, Rav Moshe Feinstein writes that

"דחא זה שאסור... אינו מצד שהעברין לא יענש... דעל כל פנים נעשה על ידו איסור... שעשה מכשול דחטא זה בעולם שנמצא דהוא חטא של עצמו... דאיסור לפני עור דמכשיל בחטא אינו מגדרי האיסורין שבין אדם לחברו כמו במשים מכשול לפני עור שודאי עובר בלפני עור דמקרא אין יוצא מידי פשוטו וכן בנותן עצה רעה שעובר בלפני עור כמפורש ברש"י בפירוש החומש אף דכן היה מסתבר לכאורה שגם מכשיל בחטא הוא מגדר זה, דאם היה מגדר בין אדם לחברו לא היה עובר במכשיל עכו"ם בחטא כמו שאינו עובר בנותן עצה רעה כעובדות דבבבא קמא דף ק"ג בטעות עכו"ם שהיו על ידי עצה רעה עיין שם. אלא צריך לומר דיש ב' ענינים בלאו דלפני עור במכשיל בנותן עצה רעה בין אדם לחברו ומכשיל באיסור הוא מדיון בין אדם למקום שאסור לעשות מכשול דחטא בעולם. על כל פנים נתבאר שבאיסור דלפני עור יש גדר דבין אדם למקום על שעשה מכשול דחטא בעולם לכולי עלמא אם כן ודאי פשוט מה שעובר במאנס לחברו לעבור איסורים או כשחברו שוגג בלאו דלפני עור משום דעל כל פנים עשה מכשול דחטא והוא לא היה אנוס והיה במזיד".

עין בריש פרק זה ששם הסברנו את הענין. וחילקנו – לפי כמה מפרשים – בין שני החלקים של האיסור של לפני עור, עיין שם. 48

שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן יג אות ט): 49

"דאין איסור לפני עיוור במכשיל בחטא, מגדרי איסורין שבין אדם לחברו... [אלא] הוא עניין בין אדם למקום, שאסור לעשות מכשול דחטא בעולם".

וכבר דיבר בענין הזה בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן ג).

רמב"ם (הלכות ממרים פרק ג הלכה ג): 50

"אבל בני התועים האלה... הרי הוא כתינוק שנשבה... שהרי הוא כאנוס ואף על פי ששמע אחר כך שהוא יהודי וראה היהודים ודחם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם".

שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן יג אות ט):

"אבל יש טעם גדול לומר דאיכא לפני עיוור אף באנוס כזה דתינוק שנשבה. שיותר מסתבר כן, לפי מה שכתבתי שאיסור לפני עיוור במכשיל בחטא הוא עניין שבין אדם למקום".

שו"ת אגרות משה (שם): 51

"הנה אף בתינוק שנשבה בין הנכרים, מפורש בשבת דף סח ע"א דחייב חטאת, שאם כן הרי אין זה נחשב כאנוס". [ופשוט שאפילו בלי הסברא של לפני עור הוי איסור בין אדם למקום במקרה של שוגג ואסור להכשילו דשוגג נחשב שהוא עשה את מעשה האיסור.]

שו"ת אגרות משה (שם): 52

"ולפי זה שייך לפני עור גם בנותן למי שנשבה בין הנכרים, שאינו יודע כלל שאיכא איסורים".

he is uncertain whether *lifnei iver* would apply to such a case—especially where a *kiruv* component is involved.⁵³

In chapter VII, we will explore whether we are exempt from the prohibition of *lifnei iver* if our intention is to spiritually benefit the advisee in the long-term, even if we will cause him to break Shabbos in the short term.

D. ONE SIDE OF THE RIVER

We discovered in the section above that the biblical prohibition of *lifnei iver* only applies to situations where the transgressor cannot commit the sin without your assistance. There is a dispute among the Rishonim as to whether one transgresses a rabbinic prohibition of *lifnei iver* when it is *חד עברי דנהרא*, i.e., when he is capable of committing the transgression on his own or he is capable of getting the assistance of a non-Jew with the same ease as he can solicit your help.⁵⁴

Some Rishonim contend that when the sinner could transgress without assistance, it is permitted to abet his transgression, while other Rishonim argue that doing so constitutes a violation of the rabbinic prohibition of abetting sin.⁵⁵ The *Rosh* brings evidence to this latter

53 שו"ת אגרות משה (שם):

"אף שוודאי אסור ליתן אף לעני דבר איסור, אפילו דרבנן, ואפילו בדמאי שקילא סברי בית שמאי שאין מאכילין את העניים דמאי (שבת דף קכו ע"ב) אלא הוא משום דסובר דלאו דלפני עיוור על כל פנים ליכא באנוס, ואף שאינו אנוס גמור. שלכן שייך לומר שגם אנוס מחמת רגילות דחסרון ידיעה, נמי ליכא לפני עיוור, ואין למנוע מליתן לו כשהוא לצורך. והיינו אף שאינו למצות צדקה, אלא לקרבו בעלמא, מצד זה שאפשר שיוכל להשפיע עליו, שיהיה שומר תורה ומצוות במשך זמן. וגם מסתבר שהוא עדיף ממצוות צדקה שהתיר המשנה ברורה, מאחר שמוזה אפשר לקרבו לאמונה בה' ובתורתו ולקיום המצוות."

54 שו"ת חוות יאיר (סימן קפה):

"דכל היכא דשרינן מפני סברא שאפשר לו להשיגו במקום אחר היינו דווקא בשישנו במציאות לרוב אף שיבוקש וכלי טורח". ובדבר זה גופא—שיכול להשיג את החפץ באותו מירחא מאדם אחר—יש מחלוקת אם המסייע השני הוא גם כן יהודי, שיש אומרים שרק אם הוא יכול להשיג את החפץ מגויים הוי חד עברי דנהרא. והוא פלוגתא בין הפני יהושע והמשנה למלך שלפי המשנה למלך (הלכות מלוה ולוה פרק ד הלכה ה) עדיין עובר על איסור דאורייתא במקרה כזה.

וכתב בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן עט) שרוב הפוסקים סבירא להו להחמיר.

55 נחלקו הראשונים בענין הזה. שיכול הנכשל לעשות את העבירה בלי עזרתו. לכמה ראשונים, במקרה כזה יש עדיין איסור דרבנן—איסור של מסייע ליד עבירה. ויש מן הראשונים שחולקים ומתבים שזה מותר לתחילה.

מקור הדברים בעבודה זרה (דף ו ע"ב) שמעמיד האיסור דאורייתא בתרי עברי דנהרא: היינו שבלי עזרת המכשיל אין העבריין מגיע לחפץ האסור. תוספות כתבו (שבת דף ג ע"א ד"ה בבא) שאף על פי שבכך האי גוונא ליכא איסורא דאורייתא של לפני עור, מכל מקום איכא איסורא דרבנן של אפרושי מאיסורא. וכן כתבו תוספות (עבודה זרה דף כב ע"א בד"ה תיפו"ל): "ומכאן יש להביא ראיה למה שפירש רבינו תם דשייך למימר לפני עור אף במידי דלית ביה איסורא אלא דרבנן" וכו'.

position by observing that we are commanded to prevent even a child from sinning.⁵⁶

Rav Moshe Feinstein stated that, according to those who are stringent, Chazal prohibited one from acting on one's desire that another Jew transgress.⁵⁷

This dispute (of whether there is a rabbinic injunction of *lifnei iver*) is carried over to the Acharonim. The *Rema* rules leniently.⁵⁸ However, there are *poskim* who argue against the *Rema*,⁵⁹ and the *Rema* himself

וכן כתבו התוספות (שבת דף ג ע"א ד"ה בבא דרישא):

"דאף היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא מכל מקום איסור דרבנן מיהא איכא שחייב להפרישו מאיסור".

וכן כתבו הר"ן (עבודה זרה דף ו ע"ב) וריטב"א (עבודה זרה דף ו ע"א ושבת דף ג ע"א). וכן איתא בר"ן (שבת דף ג ע"א) ורבינו ירוחם (נתיב יב חלק ה) ובהגהות מיימוניות והתוספות והרא"ש (בשבת שם) גם כתבו כן.

ויש חולקים ומיקילין בדבר [וסברו שאין איסור דרבנן של לפני עור בחד עברי דנהרא] הלא הם התוספות בעבודה זרה (דף ו ע"ב ד"ה מניין). וגם המרדכי (עבודה זרה שם) כתב להתיר והרא"ש (עבודה זרה פרק א סימן ב – וסותר מה שכתב בשבת סימן א סעיף א) וכן ברבינו ירוחם שם חלק ח [עין בטורי אבן אבני מילואים חגיגה דף יג ע"א שעמד על הסתירה בראשונים אהרדין] והטורי אבן (חגיגה דף יג באבני מילואים) שכתב דהיכא שיוכל לעשות את העבירה לבד [בחדא עברא דנהרא] וגם כן אין אפשרות להפרישו מן העבירה, אין שום איסור, אפילו מדרבנן, למכור או לתת לעבדין את החפץ.

והרמב"ם (הלכות רוצח שם) השמיט את התנאי של שני עברי דנהרא ואפשר כי נוקט כהמיקילים. אבל בפירוש המשניות (פרק ו דתרומוות משנה ג) כתב דמסייע לידי עוברי עבירה עובר משום אל תשת ידך עם רשע, ומשמע מזה שעובר איסור דאורייתא ובשול"ת מהרש"ם (חלק ו סימן יא) כתב שזהו דבר חדש שלא נזכר במחברים. והרבה טרחו להבין את שיטת הרמב"ם.

ושיטה שלישית יש במאירי (עבודה זרה דף ו ע"ב) שגם אם זה לא תרי עברי דנהרא ראוי להמנע משום שזה מסייע לידי עוברי עבירה. ומלשון משמע דהוי מדת חסידות או הנהגה ראויה להימנע מלהושיט לנכשל את החפץ אבל אין איסור ממש בדבר.

רא"ש (שבת פרק א סימן א):

"דאפילו קטן אוכל נבילות בית דין מצווים להפרישו, כל שכן גדול שלא יסייע לו".

שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן יג אות ז):

"עניין איסור מסייע, לפי מה שיבואר באיסור לפני עיוור להלן באות ט, הוא מצד הרצון שיש למסייע בעבירה שעובר חבירו, והסיוע הוא עשיית מעשה לרצון הזה, שלכן נאסר מדרבנן".

וברור, כשזה נוגע לאיסור דאורייתא, אפילו אין לו רצון שהשני יעבור אלא דהוי תוצאה ממילא והמכשיל היה מעדיף שלא היה תוצאה זו, מכל מקום הוי אסור. ולפי האגרות משה באיסור דרבנן לא אסור בכי האי גוונא.

פסק הרמ"א (יורה דעה סימן קנא סעיף א) לקולא מעיקר הדין:

"יש אומרים הא דאסור למכור להם [לעכו"ם] דברים השייכים לעבודת עבודה זרה, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בזה או שלא יוכל לקנות במקום אחר. אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר (מרדכי). ויש מחמירין (ר"ן עבודה זרה ותוספות פרק קמא דשבת). נהגו להקל כסברא הראשונה".

שו"ת חוות יאיר (סימן קפה):

"מלשון רמ"א במה שכתב ויש מחמירין ולא כתב ויש אוסרין מכלל שדעתו נוטה עם המתירין וזה כלל בדינו".

וכן כתב הצ"ח אליעזר (חלק ב סימן כ):

"הרי לנו שבעיקר הדין והמנהג מוסכים הרמ"א להקל, ורק כותב דכל בעל נפש יחמיר לעצמו".

מגן אברהם (אורח חיים סימן שמו סעיף קטן ד):

"אבל אסור – דקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול ואם הוא מונח באופן שאם אפילו לא היה בידו היה יכול ליטלו לא עבר אלפני עור ומכל מקום איסורא דרבנן איכא דאפילו קטן אוכל נבילות בית דין מצווין להפרישו כל שכן גדול שלא יסייע לו (הרא"ש)".

writes that a religiously conscientious person should be stringent on himself.⁶⁰ Rav Asher Weiss rules that we should not be stringent when trying to bring a Jew closer to Torah and to save his life spiritually.⁶¹ There are views that are more lenient where the prohibition that is being transgressed is a rabbinic injunction.⁶²

משנה ברורה (סימן שמו סעיף קטן ז בשער הציון ח):

"פטור אבל אסור – לא משום איסור שבת אלא שמכשיל את חבריו וגורם לו להוציא חפץ או להכניסו ויש בזה איסור תורה משום לפני עור ואם הוא מונח באופן שאם אפילו לא היה בידו היה יכול ליטלו דלא קעבר אלפני עור מכל מקום איסור דרבנן איכא דאפילו קטן אוכל נבילות בית דין מצווין להפרישו כל שכן גדול שלא יסייע לו ולמומר לעבודת כוכבים אסור להושיט גם כן דבר איסור כמו לשאר ישראל. ואסור להשאיל לאדם כלי מלאכה אם הוא חשוד לעשות בהם מלאכה בשבת אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכת דיתר וגו'".

וגדולה מזו כתב המשנה ברורה (סימן קסג סעיף קטן יב) דאיסור לסייע לידי עבירה שייך אפילו באיסור דרבנן.

הרמ"א (שם), בסוף דבריו הוסיף "וכל בעל נפש יחמיר לעצמו" כדעה הראשונה. (ובשו"ת חוות יאיר סימן קפה כתב שהרמ"א כתב שבעל נפש יחמיר בגלל שנראה לו שהמחבר באורח חיים סימן שמו פסק לחומרא.) ומשמע מהמשנה ברורה שפוסק שיש איסור דרבנן של מסייע ידי עובדי עבירה כהרא"ש.

שער הציון (סימן שמו אות ח):

"הרא"ש. ולכאורה מה שכתב דרבנן לאו דוקא הוא לפי מה דאיתא בברכות דף עב הוואה לחבירו שהוא לבוש כלאים [לפי גרסת הרמב"ם ופסק השולחן ערוך (יורה דעה סימן שג)] דצריך לפשוט אפילו בשוק ומשמע שם בגמרא דלאו תקנתא דרבנן בעלמא הוא ואם כן הוא הדין בענינו הלא מחוייב בידו מן התורה כדי להפרישו מאיסור ואיך סלקא דעתך שכשמומין לו בעל הבית את החפץ להעני שיקח מידו ועל ידי זה הוא מחלל שבת במלאכה דאורייתא לא יאה על הבעל הבית רק איסור דרבנן ונהי דלאו דלפני עור לא שייך בזה כיון שיכול העני ליטלו בעצמו על כל פנים הלא מן התורה מחוייב למנעו מאיסורא ונראה ליישב דהיכא אמרינן לענין כלאים דמחייב למנעו היכא שיש בידו למנעו על ידי פשיטה וכהאי גוונא אבל באין בידו למנעו לית בזה חיוב מן התורה והכא מיירי דאני יכול להניעו מליטול וקא משמע לן הרא"ש דאפילו הכי איסור דרבנן יש היכא שהוא לוקח מידו שהוא בכלל מסייע ידי עובדי עבירה".

הרב אשר וייס (במכתב להרב פנחס גולדשמידט, תשע"ג):

"הרי לן דהרמ"א הכריע להקל וכתב שכך נהגו, אלא שבעל נפש יחמיר. ונראה ברור ופשוט לעניות דעתי, דכאשר כל כוונתו לקרבם בעבודת אהבה ולהכניסם תחת כנפי השכינה, נמצא חומרו קולו, ובעל נפש ראו לו להחמיר בהצלת נפשות, להתאמץ בכל עוז להשיב לב בנים אל אבותם, דאין בזה מסייע ידי עובדי עבירה אלא מצוה רבה וגדולה".

וכן דעת הפרי מגדים (סימן קסג) שבדרבנן אין משום מסייע.

ובשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן יא) כתב בדבדבר שאין לו עיקר מן התורה יש להקל טפי כמו שכתב המגן אברהם שבאיסור דרבנן אין בו משום מסייע [וכגון בנטילת ידיים].

בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן יג אות י) כתב שמה שהב"ח התיר להאכיל לעני שלא יברך על האוכל, לאו דווקא בגלל שהוא עני והוי מצוות צדקה. ולכן אם הוא צריך ליתן לו גם מטעם אחר, כגון שזה נוגע לפרנסה שלו או מצד הנימוסים הנהוגים, מותר בזה ובכי האי גוונא אפילו אם אינו מברך בגלל שאינו רוצה מחמת רשעותו [וכל שכן אם מחמת אונס] מכל מקום מותר ואין חילוק בין רשע לאנוס, ומה שמשמע מלשון הב"ח שלא – כך היינו דווקא בעני; דאם הוא מצד רשעותו ליכא עליו חיוב מדין צדקה. וסיים האגרות משה שכיוון שפסק הפרי מגדים ואחריו המשנה ברורה כהב"ח, יש לסמוך על זה.

ובשו"ת ודברת במ (סימן כה) הביא את הנהיגות (חושן משפט סימן רלד) דסובר דאיסור דרבנן הוי איסור גבירא ולא איסור בעצם המעשה. והרב דוד פיינשטיין מסופק אם אפשר לסמוך על זה כעוד סניף להקל בלפני עור באיסור דרבנן בשעת הדחק.

עיי' בדיון רחב בזה במנחת אשר (פרשת קדושים עמוד רנה בד"ה אמנם). ושם הביא את האור שמח (הלכות גירושין פרק א הלכה יז) שהקשה על הנהיגות דלפי זה היה מותר להאכיל לאורח מאכלות אסורות שהם איסורים מדרבנן שכינין שהאורחים הם שווגים אין על המארח איסור של לפני עור. ותירץ האור שמח דמכל מקום אסור דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. והרב אשר וייס הביא מה שבעל האור שמח כתב בספר משך חכמה (פרשת שופטים יז, יא) דכל עיקר דברי הנהיגות נכונים רק באונס

The prohibition against abetting misdeeds is further limited by the *Shach*, as interpreted by the *Dagul Mervavah*. According to the *Shach*, this rabbinic prohibition does not apply to abetting a deliberate transgression.⁶³ Some say that this is either because the principle of *arvus*

ולא בשוגג. והוסף הרב אשר וייס שאף אם מצד לפני עור אין בזה איסור, מכל מקום אין לך גניבת דעת גדולה מזו ובודאי אין זה מדת היושר להאכיל את האדם מה שבדאי אין רצונו לאכול.

ש"ך (יורה דעה סימן קנא סעיף קטן ו): 63

"היכי דאמרין בש"ס גבי נזיר דאסור להושיט לו כוס יין... לפי עניות דעתי דלא פליגי דכולי עלמא מודים... דבעובד כוכבים או מומר שרי".

דגול מרובה (יורה דעה סימן קנא סעיף א):

"הא ודאי שישאל מומר אף על פי שחטא ישראל הוא ואם כן מה בינו לבין שאר ישראל לענין להפרישו מעבירה אבל נראה לעניות דעתי כונת הש"ך דאף בישראל אין מצווין להפרישו... אבל בישראל דרוצה לעבור במזיד על איזה עבירה אפילו אינו מומר גמור אין ישראל אחר מצווה להפרישו לדעת הש"ך ומומר דנקט הש"ך הוא משום דהפוסקים במומר דברו ומומר מסתמא מזה הוא ועוד דכל עובר עבירה במזיד הוא לאותו דבר".

ואף על פי שפוסקי זמננו מבינים את הש"ך לפי דעת הדגול מרובה, יש לציין שהאבני נור (יורה דעה סימן קכו) הבין את הש"ך כמשמעו, שאיירי רק במומר, והא שאין חיוב להפרישו מומר הוא משום שלא קרוי בכלל עמיתך.

ובשו"ת מחזה אברהם (אורח חיים סימן מה) כתב שהאחרונים לא הסכימו עם הש"ך.

שו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן עט סעיפים ח-י):

"(ח) אמנם אם באנו לזה, שוב יש לומר על פי מה דאיתא בתנא דאליהו רבה (פרק יח), הוכח תוכיח את עמיתך, דעמיתך שהוא אוהבך, ושהוא עמך בתורה ומצוות, אתה חייב להוכיח אותו, אבל לרשע שהוא שונאך, אין אתה חייב להוכיח אותו, ועל פי זה כתב במשנה ברורה (סימן תרח בביאור הלכה סעיף ב), דאלו הפורקי עול לגמרי, כגון מחללי שבת בפרהסיא, או אוכל גבילות להכעיס, כבר יצאו מכלל עמיתך, ואינו מחויב להוכיחם עיין שם, ויש לומר דהיינו טעמא של הש"ך (שם יורה דעה סימן קנא סעיף קטן ו), דמיפשט פשיטא ליה, דבישראל מומר אינו חייב להפרישו מאיסור, – ויש להביא לזה, ממה דאיתא במסכת מעשר שני (פרק ה משנה א), בכרם רבעי דמצינן אותו וכו', אמר רבן שמעון בן גמליאל במאן דאמר בשביעית וכו', ומטעם דאיתא במסכת בבא קמא (דף סט ע"א) דדוקא בשביעית דהפקר ניעה, אבל בשאר שני שבוע הלעיסהו לרשע וימות, ועיין שם בפירוש המשניות להרמב"ם, דכתב בזה הלשון, ואין לנו לעשות תקנה לגולן שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעון הגולנות יותר גדול, וכל זה דבר אמיתי עיין שם, וכך פסק הרמב"ם (בפרק ט מהלכות מעשר שני הלכה ז) – ובמתניתין דדמאי (פרק ג משנה ה) איתא, הנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן לה, אמר רבי יוסי אין אנו אחראין לרמאים, ובירושלמי שם רצה לומר, דרבי יוסי ורבן שמעון בן גמליאל הנוכחים לעיל אמרו דבר אחד, ומסיק דרבי יוסי מודה לרבן שמעון בן גמליאל, ורבן שמעון בן גמליאל לא מודה, דאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן – ועיין שם בדברי הר"ש והגר"א – ובהו יוצדקו פסקי הרמב"ם, דפסק רבן שמעון בן גמליאל כנ"ל, ואלו (בפרק יא מהלכות מעשר הלכה יח) פסק כתנא קמא דרבי יוסי, וע"כ כמסקנת הירושלמי דלא תליא זה בזה – ועוד יש לומר, דסבירא ליה להרמב"ם כפירוש רש"י והרע"ב, דמתכוונת הפונדקית לטובה עיין שם – ושמע מנה לכאורה מכל זה, דאין אחריות הרמאים עלינו לעשות להם תקנתא לאפרושי מאיסורא – אבל באמת כבר עמד בזה בתשובות חוות יאיר (קמב) ותמה מאד על זה....

(ט) וכן ראיתי בתשובות חוות יאיר (סימן קפה), דהעיר על דברי הש"ך הנזכר לעיל, דמנין להש"ך כן, שאם היה בידיו ובכחו להפריש את המומר שלא היה מוטל עלינו, וכן הקשה על זה בדגול מרובה שם, וכתב לודאי, דאף בישראל מומר, דאף שחטא ישראל הוא, ויש להפרישו מעבירה, וכן הקשו על זה בגליון מהרש"א ואמרי ברוך שם [והביא גם כן מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה הנזכר לעיל, והעיר קושיא נפלאה מדברי הש"ס בגיטין (דף נג ע"ב) עיין שם], ובתשובות כתב סופר (יורה דעה סימן פג) ושאר גדולי האחרונים.

(י) אמנם אף הש"ך על כרחו לא מיירי, רק במומר דוקא, כמו שכתבו הפוסקים, [ומש"כ הדגול מרובה שם לחלק בין שוגג למזיד, כבר הקשו על זה כמה פוסקים, דאדרבה מזיד חמיר בענין הפרשה, ועיין שם אורח חיים סימן תרח ויורה דעה סימן שלח], ולכאורה היה אפשר לומר, דמתנא דאליהו רבה הנזכר לעיל, יש ראייה לדברי הש"ך, דבמומר אינו חייב לאפרושי מאיסורא, אך בישוב דברי הש"ס דהלעיטהו וכו', אי אפשר לומר, דהתם משמע, אף באם לא בא עוד לכלל מומר וצריך עיון גדול, אבל באמת

does not apply in such a case⁶⁴ or because the role of the accomplice is irrelevant since the transgression will be committed without any assistance. The *Magen Avraham*,⁶⁵ however, challenges this approach and is stringent even in a case of a deliberate sinner, though the leniency of the *Shach* is relied upon by some *poskim* as an additional rationale to be lenient.⁶⁶ This is especially so if the transgression that he is violating is a rabbinic injunction and not a Torah-mandated prohibition.⁶⁷

While the *Shach* exempts one from the restrictions of *lifnei iver* in the case of a deliberate violation of a rabbinic injunction, he does not do so when it comes to an inadvertent transgression, and is therefore more stringent than the *Rema*, whom we quoted above as saying that there is

אין ראייה מתנא דאליהו רבה אף למומר, רק בנוגע לענין תוכחה, היכא שברור דלא ישמעו, וכוה מיירי גם המשנה ברורה שם, אבל לא לענין לאפרושי מאיסורא היכא דאפשר, ועיין (במסכת קידושין דף כ), דתנא דבי רבי ישמעאל, הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים, אימא לידחי אבן אחרי הנופל וכו', ועיין שם ביורה דעה (סימן שלד סעיפים א וטז שם)... ובמומרים לחלל שבת בפרהסיא או מומר לעבודה זרה, או מומר להכעיס, ליכא משום מצות עשה דתוכחה, דלאו הכי בכלל עמיתך, וכמו דאיתא במדרש [וחדוש שלא הביא גם כן מתנא דבי אליהו הנוכר לעיל], אבל יש משום ערבות, דעיקר ערבות כתיב [בפרשת נצבים] בעובד עבודה זרה, וכל זה היכא דבידו למחות, אבל באי אפשר למחות, אם כן בדידהו ליכא משום תוכחה, אין כאן שום חיוב עיין שם, ומוכח דלהלכה, היכא דבידו למחות, המצווה למחות אף במומרים, ומכל שכן שלא לסייעם לדבר עבירה, ובכלל זה גם כן אף היכא דליכא רק לפני דלפני כנ"ל."

שו"ת אבני נזר (יורה דעה סימן טו):

"ועיין בדגול מרבה (יורה דעה סימן קנא) דברוצה לעשות איסור במזיד אין ישראל אחר מצווה להפרישו. והוא גם כן מטעם זה דאין ערבות רק היכא דלא פשע והוא שונג".

מגן אברהם פסק שהאיסור של לפני עור שייך אפילו כשהנכשל הוא מזיד.

מגן אברהם (אורח חיים סימן שמו סעיף קטן ד):

"אבל אסור דקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול ואם הוא מונח באופן שאם אפילו לא היה בידו היה יכול ליטלו לא עבר אלפני עור ומכל מקום איסורא דרבנן איכא דאפילו קטן אוכל נבילות בית דין מצווין להפרישו כל שכן גדול שלא יסייע לו".

וכתב בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן עב) דבמקום הפסד יש לו גם לכתחילה להקל כהש"ך ובמקום דליכא הפסד ממש אלא מניעת ריוח ראוי להחמיר לשיטת המגן אברהם אבל אין למחות במי שסומך על הש"ך אפילו בבי האי גוונא.

וכתב שו"ת חוות יאיר (סימן קפה):

"מומר אחר דקידושין וקדישין וכו' ישראל הוא מאן לימא לן שאם היה בידו ובכחנו להפרישו שלא היה מוטל עלינו".

שו"ת ציץ אליעזר (חלק יא סימן לד):

"רבו הדיעות והפליאות בדברי הש"ך והדגול מרבה".

כתב המגיה בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן יג אות ז):

"שהיה אומר מרן [הרב משה פיינשטיין] זצוק"ל פעמים רבות על-פה, שאפשר לסמוך על שיטת הש"ך יורה דעה סימן קנא סעיף קטן ו, ונתבאר דבריו בדגול מרבה שם, שבמזיד לעבור את העבירה אין איסור מסייע..."

וכן מובא במסורת משה (חלק א עמוד עד סימן קסא) שהרב משה פיינשטיין השתמש בטעם זה בצירוף עם כמה טעמים אחרים להתיר לרופא שומר מצוות האחראי למחלקת רנטגן בבית חולים לקבוע משמרות לעבוד בשבת לרופאים יהודיים מחלל שבת.

כי אז אפשר לצרף את שיטת הפרי מגדים (סימן קסג) דליכא משום מסייע לידי עבירה באיסור דרבנן. עיין בשו"ת מחזה אברהם (אורח חיים סימן מה). ועיין בבנין ציון (אורח חיים סימן כט) שחולק על הפרי מגדים.

really no rabbinic injunction at all of *lifnei iver*. Therefore, if we say that the non-observant Jews of our day are considered inadvertent sinners, then we cannot rely on the position of the *Shach* for a leniency when considering making Shabbos invitations to those who will drive.⁶⁸

Most outreach situations involve working with Jews who are not aware that they are in violation of halachah. Interactions with such Jews can sometimes generate fascinating questions of *lifnei iver*. According to the *Radvaz*, if the transgressor can sin without assistance, and only if he is aware that his act is forbidden is there no Torah violation of *lifnei iver*. However, if the transgressor believes that his action is permissible, there is no difference whether he could sin with or without assistance. In both situations, it is biblically forbidden to aid the transgression.⁶⁹

This view of the *Radvaz* has many implications for the laws of *kiruv*. However, the fact that most responsa on the topic do not cite the *Radvaz* may suggest that they do not consider the halachah to be in accordance with his view.

The Chazon Ish further expanded the biblically mandated sanctioning of abetting sin that could be done without assistance. He ruled that anytime that one is undoubtedly causing the perpetrator to violate the halachah—even if he could technically violate the prohibition without the assistance, the prohibition of *lifnei iver* is mandated by the Torah.⁷⁰

68 שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן יג אות ט) שסברת הש"ך לא תועיל לתינוק שנשבה הנקרא או שוגג או אונס. [אבל כתב צדדים בדבר שאולי כלפי הדין של לפני עור שפיר נחשב, על פי מה שנתבאר בדברות משה שם ענף ו, ועוד נדבר בזה בהמשך.]

וכן העיר הרב דוד פיינשטיין בשו"ת דברת כס (סימן כח).

69 שו"ת רדב"ז (חלק ב סימן תשצו):

"ואני המשיב אומר דבנידון דידן הכל מודים דאיכא איסור תורה אפילו היכא דלא קאי בתרי עברי נהרא דדוקא גבי כוס יין לנוזר או אבר מן החי לבני נח שהוא יודע שהדבר אסור איכא למימר דליכא אלא משום מסייע ידי עוברי עבירה דדילמא כיון שיודע שהוא אסור לו דילמא הדר ביה ולא עביד משום הכי לית ביה מתחילה אלא משום מסייע ידי עוברי עבירה. אבל בגדון דידן שהוא יודע שמה שנותנת ומתקנת לו אשתו מותר גמור הוא לא הדר ביה וודאי אכיל ליה ולדידן הוא אסור ודאי וכיון שכן אית ביה משום ולפני עור לא תתן מכשול."

70 חזון איש (הלכות עבודה זרה סימן סב):

"דוקא היכא דאית ליה אבל כשיכול להשיגו מבלעדי ישראל שהיה לוקח מיד עכו"ם ומקריב אף על גב דידעין דהכי הוי עביד ולא הוסיף הישראל במכירתו עבודתו מכל מקום עובר משום לפני עור כיון דהשתא הישראל גרם לו היכולת כך הוא דעת הגר"א ז"ל סימן קנא סעיף קטן ח. ומיהו אי אית ליה בהמה לדידיה ולולא שיקנה אחרת לא היה מקריב שכיב האי גזונא אסור למוכרו מפני שמכריע את חפץ העכו"ם וכמו שכתוב בזה אי יכול העכו"ם לקנות מזולת ישראל מותר כיון דישראל לא גרם היכולת רק החפץ והחפץ גם כן היה נשלם מבלעדי הישראל מותר."

E. OTHER FACTORS

The prohibition of *lifnei iver* involves a broad range of different issues and has been the subject of a number of works entirely dedicated to this subject. Below, we have brought a small selection of these factors, with an eye to their application to some of the more common *kiruv* situations.

F. ENGAGEMENT IN A MITZVAH

One is allowed to engage in a mitzvah, even if by so doing one might indirectly cause others to do a transgression. Therefore, a *mohel* may perform a circumcision on Shabbos, even if people will drive to the *bris* or smoke at the ceremony.⁷¹ This is not, in fact, considered “causation,” as it would be if the father of the baby, for example, actually invited a Shabbos desecrator to the *bris*.⁷²

Similarly, in a necessary *kiruv* scenario, it is permitted to print a text with prayers and *berachos* that contain the name of Hashem even though some of the users will undoubtedly throw it in the garbage. Of course, if there is any way to ensure that the text will not be thrown out, it should be done.⁷³

71 שו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן לה):

"אך דא עקא עוד ביותר מה שבאים בני המשפחה במכונית שלהם להברית מילה, וזה הוי בגרמא דיליה, אבל שפיר העיר כבוד תורתו, מה דלאו הכי בתרי דנהרא, כיון שאם לא יעשה הוא, יעשה מוהל או רופא שאינם הגונים כ"ל, אם כן לא שייך משום לפני עור, אלא שעדיין יש בזה משום איסור מסייע ידי עוברי עברה, כמבואר (בסימן קנא ביורה דעה), רק יש לדון על פי דברי הש"ך שם במומר, כמו שציין לזה כבוד תורתו, והדברים עתיקים, ועוד יש להעיר דאם האחר ישראל דעובר גם כן בלפני עור, לא שייך תרי עברי דנהרא, לדברי המשנה למלך (פרק ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) דפליג שם על הפני משה עיין שם, וכמבואר בזה בספרי (שם סימן קו אות יא), אבל יש לומר כיון דאם לא יעשה הוא, יעשה אחר, אשר יש לחוש דלא יעשה כהוגן, ושתי רעות יעשה, לא יהא נמול כהוגן, וגם חילול שבת במילה גופיה".

ובודאי איירי המנחת יצחק באופן שאינו מזמין מחללי שבת באופן פרטי לבוא לברית אלא הם באים מאליהם.

72 ובנוגע אם הוא מכריז שיהיה ברית מילה ויודע שאז יבואו מחללי שבת לברית בחילול שבת, עיין מה שכתבנו בפרק ז.

73 גנזי הקודש מהרב יחזקאל פיינהנדלר (עמוד צג):

"מצוי הדבר במתעסקים בקירוב רחוקים ששולחים נוסחי ברכות לאנשים שאינם שומרי תורה ומצוות ומאחר שסופו לבוא לידי בזיון כי רבים זורקים זאת לאשפה אמר הרב יוסף שלום אלישיב שיש להדפיס שם אדנות ואלוקינו לא כקריאתו אלא כשינוי כגון ה' במקום אדנות וקוף בא-לוהינו. והמתעסקים בקירוב רחוקים שלחוני לשאול שיש שאינם יודעים לקרוא ה' כשם ה' ויצא שלא ידעו לברך וכששאלתי לא הסכים הרב יוסף שלום אלישיב להתיר לכתוב שם ה' כתיקונו בשום אופן. שוב ראיתי שכן מפורש באגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קלד בזה הלשון אלא ודאי שאסור לרמ"א אף בשעת הדחק והפסד מרובה וצורך מצוה וקעין זה כתב בשו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן פז וכן פסק הגר"צ אבא שאול זצ"ל".

G. OBJECTS USED FOR PERMITTED AND FORBIDDEN PURPOSES

May one sell a car, an iPhone, or a cooking utensil to a secular Jew who will probably use it on Shabbos? May one sell milk to a non-observant Jew who might cook it with meat? (A similar question, whether one may give food to someone who is not going to make a *berachah*, will be discussed in chapter VIII.)

Most *poskim* allow one to lend or sell an article to someone who may use it for a forbidden purpose, where the article's primary use is not intrinsically forbidden, since there is a chance that he may use it exclusively under circumstances that are permissible.⁷⁴ In such cases, it is not considered that one is directly causing the violation of a prohibition by giving him the article. We are not expected to dig into the user's mind to know what his intention is,⁷⁵ contends Rav Asher Weiss, for there would be no limit to such a requirement.⁷⁶ When we give a person an article whose usage is essentially permissible and he uses that item for prohibited purposes, Rav Moshe Feinstein rules that we have not caused him to sin; but rather he has led himself to this conclusion.⁷⁷ Rav

74 משנה (שביעית פרק ה משנה ו):

"אלו כלים שאין האומן רשאי למכרם בשביעית... זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור, לאיסור ולהיתר מותר".
והיינו שמוותר למכור כלי שמלאכתו לאיסור והיתר למי שחשוד על השביעית. (עיין בתוספתא שם פרק ג.)
הסיבה לכך שתלינן שהקונה ישתמש בכלי לצורך היתר ולא לצורך איסור.

75 שו"ת מנחת אשר (חלק ב סימן ל אות א):

"והנראה לעניות דעתי דזה ברור דלא צויתה אותנו תורה באיסור לפני עור לידע מחדשבות בני אדם לבחון כליותיהם ותעלומות לבבם, דאין הדבר מסור אלא לבוחן כליות ולב... ולדעת הריטב"א (בעבודה זרה דף טו ע"ב) באמת רק כשפירש או בודאי גמור הוי לפני עור מדאורייתא. אבל סתמו אינו כפירושו מדאורייתא, אלא מדרבנן בלבד... והקלו במקום שאפשר לתלות".

76 שו"ת מנחת אשר (שם):

"ומה שבאמת לא כללה התורה בכלל איסור זה לחשוש שמא מונעו לעבירה, נראה לעניות דעתי דהוא משום דאם כן אין לדבר סוף..."

77 שו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן עב):

"ומה שעל ידי זה יוכל לעשות העבירה, הוא רק גרם שיכשיל את עצמו שזה לא נאסר, ולכן במכירת קדרות וכדומה אף שודאי יעשה בהם גם איסורין אין לאסור".

והיינו שהמוכר לא הוסיף שום מעשה כדי להוסיף על האיסור ובכי האי גוונא יכול לומר להיתר מכרתיו לך.

וכל זה מייירי בחד עברא דנהרא—היינו כשיכול בקלות להשיג את הקדירות ממקום אחר גם כן—ולכן כל הדיון הוא אם יש איסור דרבנן של אפרושי מאיסורא.

וגדולה מזו כתב הרב משה פיינשטיין בסוף—אך בספק:

"והנה אף בליכא במקום אחר נמי אינו ברור לאסור בכי האי גוונא שהוא דבר שאינו מיוחד תשמישו רק לעבירה ויותר נוטה שאין בזה משום לפני עור ומסייע ומותר".

Feinstein contrasts this case with one of selling a garment that usually contains *sha'atnez* to a buyer who is not going to check it, for there, the garment is prohibited to wear under all circumstances.⁷⁸

An application of *lifnei iver* would be a case of a non-observant Jew requesting to borrow spices on Shabbos. There are seasonings, like soup mix, that are specifically used for cooking, while others might be used for cooking or just to add to the food after it is cooked. According to the aforementioned opinions, on Shabbos, one would not be permitted to give seasonings in the first category to a non-observant Jew. They would be similar to an article that is designated for sinful use; whereas one would be allowed to give spices in the second category, as they would be like an article that can be used for permissible or forbidden purposes.⁷⁹

Rav Moshe Feinstein and Rav Shlomo Zalman Auerbach take this idea further. They allow one to sell objects to Shabbos violators where the objects themselves are not necessarily designated for prohibited use, even if the purchaser will certainly use them to desecrate Shabbos.⁸⁰ Others say that, in order to be permissible, the chances have to be high

ועיין בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ב סימן סב וסימן פ) שבנוגע לפרנסתו מיקל יותר, דהוי שעת דחק, והתיר אפילו באופן של תרי עברי דנהרא. עיין שם.

ולקמן בסעיף H נביא סברא זו בשם שו"ת שרידי אש (חלק ב סימן יט) והמשנה ראשונה (מסכת עבודה זרה משנה ו) – שהלוקח מכשיל את עצמו – בנוגע למצב כשהאיסור אינו נעשה בהספקת החפץ.

שו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן עב): 78

"ובדבר אם מותר למכור בגדים שיש ספק אם יש בהם שעטנו לישראל שאינו מקפיד על איסור שעטנו, הנה אם הוא ספק ממש היינו שמצוי בהבגדים שעטנו אסור למכור לחשודים שלא יבדקו, ולא סגי בזה שיוודיע להם שיש ספק שעטנו בהם כיון דחשודים לעבור. ואף שיכולים לקנות במקומות אחרים שהוא רק איסור דרבנן אין להתיר בזה מטעם ספק לקולא דהא על כל פנים מסייע להם באיסור דרבנן שיעברו על זה שאסרו בלא בדיקה".

כן העיר הרב משה לייב הלברשטט. 79

שו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן עב); מנחת שלמה שביעית (פרק ה משנה ו). 80

וסוגיא ארוכה היא דמקור הדברים של השתמשות בכלי שניתן לשימוש איסור והיתר במשנה בשביעית (פרק ה משנה ו) כמו שהבאתי בהערות לעיל. ויש שהגבילו את דין המשנה להיכי תימצוי של חד עברא דנהרא (תוספות אנשי שם וכמו שכתוב במשנה ראשונה שם) אבל בתרי עברי דנהרא, דהוי ספק לפני עור מדאורייתא, לא תלינן שישמש את הכלי להיתר. ולפי זה צריך להיות שהקונה חפץ יכול לקנות חפץ דומה בחנות אחרת במחיר דומה בטירחא דומה [ולדוגמא שהחנות השני במרחק דומה ויש עכשיו בחנות את החפץ ולא צריך להזמין את זה].

אבל אוקימתא זה של חד עברא דנהרא לא מרומז במשנה. ולכן כתב הריטב"א שאפילו בתרי עברי דנהרא מותר.

ריטב"א (עבודה זרה דף טו ע"ב):

"אין לאו דלפני עור אלא כשנותנו למי שיעשה בו עבירה ודאי, ורבנן אסרו אפילו סתמו היכא שיש רגלים לדבר לחוש שיעבור בו זה עברה, ועשו סתמו כפירוש, וכל היכא דאיכא למיתלי לקולא דלאו לעברה בעי ליה אוקמוה רבנן אדינא והתירוהו".

that the buyer will use the article for its permissible usage.⁸¹ Hence, according to these *poskim*, if we are sure that the buyer will violate a prohibition with the article, it would be prohibited.⁸²

Rav Asher Weiss also does not agree with this lenient stance of Rav Moshe Feinstein and Rav Shlomo Zalman Auerbach, but he does consider that it is a factor to be combined with other grounds for leniency.⁸³ In fact, many factors affect situations involving an article that will be used for a transgression. Thus, for example, the *Maharsham* writes that one may rent a house to a barber who will cut hair in the home on Shabbos. One of his many reasons is that it is not the rented house that is being used for the Shabbos violation but rather the airspace within.⁸⁴ Rav Moshe Feinstein allows one to rent out a wedding hall with kosher catering to people who are going to have mixed dancing. He writes that even if this was the only hall in town, it may still be permitted to rent out the hall to such people, for the hall is not specifically designated to be used for something forbidden. (The hall is not inherently a means for sinning by the renter.)⁸⁵

81 מגן אברהם (אורח חיים סימן שמו סעיף קטן ד):

"ואסור להשאיל לאדם כלי מלאכה אם הוא חשוד לעשות מלאכה בשבת אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכת היתר ודוק בדבר המצוי אבל בדבר שאינו מצוי אסור אם לא מפני דרכי שלום."

ומשמע דכל עוד שמצוי השתמשות להיתר של הכלי מותר וכן הבין בעל האגרות משה (אורח חיים חלק ב סימן סו) לפי המגן אברהם.

82 שו"ת טוב טעם ודעת (מהדורה תליתאה חלק ב סימן ו) בענין מכירת תערים לחנוני וכן משמע מהלבושי מרדכי (אורח חיים סימן מט) וכן בחזון איש (שביעית סימן יב אות ט) כמו שהבאנו באריכות לעיל.

83 שו"ת מנחת אשר (חלק ב סימן ל):

"מצינו להדיא דיש איסור אף בחפצים שאין בהם שמץ פסול ואיסור, וכל שברור שיעשה בהם עבירה יש כאן לפני עור. ועל כן אסור למכור כלי חרישה לחשוד על השביעית (שביעית פרק ה משנה ו), אסור להשכיר שדה לחשוד על מלאכת שבת וחול המועד (עבודה זרה דף כא ע"ב) ואסור למסור בהמה לרועה החשוד על הגזל (בבא מציעא דף ה ע"ב). וגדולה מזו מצינו בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קסט סעיף ב) שאסור ליתן אוכל למי שלא יברך על אכילתו. וכל זה פשוט...כלי בישול הרי אין משתמשים בהם אלא לבישול, ועט אין שימושו אלא לכתיבה, ואם כן ודאי שגם בשבת ישתמש בהם באיסור, ואין ללמוד משם היתר לנידון דידן. ובאמת כל שעכשיו ודאי כוונתו לעבירה, אף אם אפשר שלא יודמן לו לבסוף לעשות את האיסור, איכא לפני עור."

ובפרק הבא נביא את דברי הרב אשר וייס בנוגע להזמנה למחלל שבת לאירוח שבת כשודאי ינהוג ברכב. ושם מתיר הרב וייס בצירוף כמה היתרים ובין היתר קולא זה של האגרות משה.

84 שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קפד):

"עוד נראה דבכל גווני דאיכא משום מסייע היינו דוקא אם בגוף הדבר שנותן לחבירו יעשה בו האיסור אבל הכא הרי לא יעשה האיסור אלא באויר שבתוך הבית."

85 שו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן עב):

On the surface, one of the important applications of this logic is to the issue of Shabbos invitations where the invitee will drive. The car is not inherently a means for sinning (nor is the host in any case providing the car that will be used for the prohibition), although one can usually be certain that the guest will drive to or from the meal. However, the issue with Shabbos invitations is one's implicit verbal encouragement that the guest should drive, and not the fact that one is providing the guest with an object that is inherently a means for sinning. (See section K below. See also the issue of Shabbos invitations that is discussed in depth in the next chapter.) Similarly, we cannot use this halachic dispensation to permit running mixed seminars and the like, since in this instance, the *kiruv* professional is not simply renting out the location, but rather is actively creating a mixed activity. (We will deal with this issue in chapter XI.)

H. DELAYED CAUSATION

The aforementioned principle, that an object that can be used for both permissible and non-permissible purposes, is that we are not directly causing a prohibition by providing the item.⁸⁶ Similarly, if there is a delay between our participation and the forbidden action, many *poskim* say that this is not called *lifnei iver*,⁸⁷ for in the meantime, the

"גם מסתבר דלא אסרו משום מסייע ידי עוברי עבירה כשליכא איסור לפני עור אלא בנותן לו דבר שיעשה בו רק מעשה העבירה אבל בדבר שהעיקר הוא למעשה היתר כגון שכירת האולם שהוא לעשות בו החתונה והסעודה רק שיעשה שם גם מעשה עבירה דרקודים אין להחשיב שהשכירות הוא על זה ולאסור, דאם לא כן היה לן לאסור מלמכור כל כלי לעוברי עבירה כגון קדרות לבשל משום דיבשל בהו גם בשבת וגם מאכלות אסורות אלא הוא משום דכיון דעיקר הדבר אינו לאיסורין לא אסרו בזה משום מסייע כשליכא איסור דלפני עור. והנה אף בליכא במקום אחר נמי אינו ברור לאסור בכי האי גוונא שהוא דבר שאינו מיוחד תשמישו רק לעבירה ויותר נוטה שאין בזה משום לפני עור ומסייע ומותר".

וכתב בשו"ת צ"ץ אליעזר (חלק יא סימן לד אות ט):

"שאלתי מתלמיד חכם מופלג אחד מדוע אין מקפידין שלא להזמין במוצאי שבת קודש [וכן בימי החול הראשונים] מונית לנסיעה שנהגו איננו שומר שבת ובטוח שאינו שומע הבדלה וגם איננו אומר המבדיל בין קודש לחול...דא הנהג אסור מדינא במלאכה ונמצא שמכשילים אותו בידים בעשיית מלאכה...בכי האי גוונא יש להתיר מכמה סיבות ובין היתר שהאיסור איננו איסור עצמי כי אם דבר אחר גורם לאיסורו והוא בזה שאיננו מבדיל קודם".

עיין מה שהבאנו בסעיף G בשם האגרות משה (יורה דעה חלק א סימן עד ועוד). 86

ב"ח (אורח חיים סימן קסט) כתב לתרץ קושיית הבית יוסף (שם) שיש חילוק למי שלא נטל ידיו, דהתם הוא עובר מיד ולהכי אסור, לבין מי שנותן למי שאינו יודע לברך, דהתם שרי, דבשעה שנותן לו אינו עובר, ואם אחר כך לא יברך מה עלינו לעשות ובעקבותיו נקט בשו"ת כתב סופר (יורה דעה סימן פג), שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קפד), שו"ת בנין ציון (סימן טו), ושו"ת משיב דבר (חלק ב סימנים לא ולב). 87

perpetrator did not transgress, and if he decides to transgress later, it will be his own decision.⁸⁸

The *Pri Megadim* qualifies this halachic dispensation by limiting it to a situation where the prohibition of *lifnei iver* under consideration is merely rabbinic in nature, i.e., a situation where the sinner could still do the transgression without our help.⁸⁹ In fact, Rav Asher Weiss understands that all opinions permitting this are talking about such a case, i.e., where the biblical prohibition of *lifnei iver* does not apply.⁹⁰

On this basis, the *S'ridei Aish* permits selling a store to a Shabbos-violator.⁹¹ The *K'sav Sofer* and others allow one to rent a house to someone who is going to violate Shabbos in the house because, at the time of the rental, the Shabbos desecration is not yet taking place.⁹² In

שו"ת שרידי אש (חלק ב סימן יט):

"והנה כבר הכריעו האחרונים, שבאיסור דרבנן, אם העובר אינו עובר מיד אלא אחר כך, אין בזה איסור."

ובהמשך נביא את דברי האגרות משה (אורח חיים חלק ד סימן עא) שמשתמש בסברא זו בשעת הדחק ושו"ת מנחת אשר (חלק ב סימן כח וסימן ל אות ב) משתמש בסברא זו כעוד סעיף להקל.

שו"ת שרידי אש (חלק ב סימן יט):

"אם הוא מוסר דבר בהיתר... אינו אוסר אלא בשעת מעשה, אבל לאחר כך מותר, שיש לתלות שלא יעשה איסור, ואם הוא עושה איסור הוא דאכשיל נפשיה ואין אנו אחראים לעוברי עבירה."

וכן כתב המשנה ראשונה (מסכת שביעית פרק ה משנה ו):

"דנתינת מכשול לא מיקרי אלא כשהמכשול ידוע בשעה שזה נותן לו, אבל בספק אם יעשה בו מכשול אין זה נותן מכשול והלוקח הוא מכשיל את עצמו".

וראינו סברא זו—שהלוקח מכשיל את עצמו—בנוגע לכלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר (שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן עב).

פרי מגדים (אשל אברהם סימן קסג סעיף קטן ב) שבכי האי גוונא [היינו במסייעו באיסור דרבנן] אולי הוי גזירה דגזירה.

וכן הובא בשו"ת שרידי אש (חלק ב סימן ט אות ג).

בשו"ת מנחת אשר (חלק ב סימן ל אות ב) מביא מקרה של מרבה באיסור שהיו רק איסור דרבנן של מסייע. ועל זה מביא המנחת אשר שאם בנוסף לזה הסיוע שלו הוי שלא בשעת מעשה העבירה, מועיל להוריד גם כן את האיסור דרבנן ומותר.

שו"ת שרידי אש (שם):

"סוף דבר, אם הוא מוסר לו דבר היתר, והחשש הוא רק שמא יעשה בו אחר כך עבירה, אינו אוסר אלא בשעת מעשה, אבל לאחר כך מותר, שיש לתלות שלא יעשה איסור, ואם הוא עושה איסור הוא דאכשיל נפשיה ואין אנו אחראים לעוברי עבירה...היוצא מכל האמור, שבנידון דין אין איסור למכור את החנות, שיש לתלות שהקונה לא יחלל את השבת, ובחנות ובסחורה עצמם אין דבר של איסור ואם הקונה מחלל שבת, הוא דאכשיל נפשיה בלא סיוע של המוכר...עכשיו ראיתי בשו"ת מלמד להועיל אורח חיים שגם הגאון רד"צ הופמן התיר למכור חנותו למחלל שבת מטעם הנזכר לעיל".

שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קפד):

"הרי בכל השכרת בית ליהודים מחללי שבת קודש בבישול ואפייה ורחיצת הרצפה וכדומה יהיה איסור בזה ופוק חזי מה עמא דבר וכבר האריך בתשובות כתב סופר (יורה דעה סימן פג) בענין זה והעלה דליכא איסור אלא אם כן בשעת סיועו עושה האיסור מיד אבל באינו עושה האיסור מיד שרי וכן הוא בשו"ת בנין ציון (סימן טו) ובאמת שכהאי גוונא כתבו הב"ח ומגן אברהם (סימן קסט סעיף קטן ו) לענין לפני עור".

section G, we cited the *Maharsham*, who allowed the renting of a home to a barber who will cut hair in part of the house on Shabbos. Part of the *Maharsham*'s reasoning is that the prohibition is not being done immediately.⁹³ Similarly, the *Mishnah Berurah* allows one to sell cooking utensils to a person who may use them to eat non-kosher food or cook on Shabbos, since he is not doing so immediately.⁹⁴

Rav Moshe Feinstein qualifies this halachic ruling. He allows one to teach a child to read his bar mitzvah portion even though the child is likely to violate Shabbos by being driven to shul on the Shabbos that he will actually celebrate his bar mitzvah. This ruling is based on the assumption that there are others who could teach the child, but it requires the further condition that the teacher attempts to persuade the child to walk to shul. Rav Feinstein includes as a consideration for his leniency the fact that the teaching is done during the weekdays and the prohibition is only on Shabbos, as one factor among others to allow this. However, he is writing to someone whose livelihood is as a bar mitzvah teacher and who has no way of getting out of this bind. In such a case, the bar mitzvah teacher does not have to give up his livelihood.⁹⁵ Hence, Rav Feinstein's halachic dispensation only applies to circumstances that are extenuating due to issues of earning a livelihood.

We will see in the next chapter that this principle will have an impact on whether one can invite someone for Shabbos who will then drive—when the invitation takes place well before the actual driving. It will also affect

93 שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קפד):

"דליכא איסור אלא אם כן בשעת סיועו עושה האיסור מיד אבל באינו עושה האיסור מיד שרי".

94 משנה ברורה (ביאור הלכה סימן קסג ד"ה ואסור להאכיל):

"ואסור להאכיל וכו'—מלשון זה משמע דדוקא בנותן לו כדי לאכול מיד [ובאופן זה מייירי הגמרא דאסור ליתן לשמש] אבל בלוקח לביתו מותר ליתן לו דמי יודע שיאכל שם בלי נטילת ידים".

95 שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ד סימן עא):

"ובמה שרוצים שתלמד את הילדים איזה תכנית לאיזה שמחה שתהיה בשבת ושתאמר להם מתי תהיה התכנית, ושואלת אם תלמוד להם נמי אסור כיון שעל ידי זה יבא לחלל שבת, הנה אם אינו נוגע זה למשרתה ודאי יש להתרחק מזה, אבל אם תפסיד משרתה אפשר מכיון שלפני עור כאן דכיון שרוצים שילמדו התכנית ישנו מי שילמד אותם, אבל עדיין נשאר האיסור דרבנן מלהיות מסייע ידי עובדי עבירה שאינן בתוספות שבת דף ג ד"ה בבא שלוחה כיון שהוא רק תלמוד לידע התכנית שאינו סמוך לשבת ההוא וגם אולי לא ברור שיחללו שבת שהרי יש גם שלא יסעו ברכב אלא ברגל אינה מחייבת להפסיד משרתה בשביל זה, ולענין להודיע אני חושב כי למעשה אינו נוגע זה כי ודאי ידעו גם בלא הודעתה להם אין בזה גם מסייע. אך צריכה להשתדל לדבר עמהם שלא יבוא ברכב אלא ברגלם".

whether one can give a person food to eat if he is not going to say a *berachah* prior to eating. (See chapter VIII.) We are more concerned about someone not washing or saying a *berachah* than we are about him *bentching* afterwards, because, in the latter case, the transgression is not being committed at the time that the food is being offered.⁹⁶

Not everyone agrees with this dispensation, even under the limited conditions of Rav Feinstein.⁹⁷ Nevertheless, Rav Asher Weiss does use it as additional grounds for leniency concerning Shabbos invitations to those who will drive.⁹⁸

The issue also has relevance for an officiating rabbi at a wedding where the couple is not going to keep the laws of family purity. (See chapter IX.)

I. AUGMENTING THE VIOLATION

There is a rabbinic prohibition to aid one who is already transgressing in a way that allows him to sin more (מורבה באיסור). There is a dispute among the Rishonim whether this applies only when it is certain that the assistance will cause the perpetrator to add to the violation, or even where it is merely questionable whether he will do so.⁹⁹ However, if the

96 מגן אברהם (סימן קסט סעיף קטן ו):

"ועיין בית יוסף. והב"ח כתב וזה לשונו דוקא בנטיילת ידים אסור דתיכף בשעה שנותן ידו כדי לאכול עובר משום לפני עור וגו' אבל בברכה בשעה שנתנו אינו עובר ואם אחר כך לא יברך מה עלינו לעשות".

97 שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קפד) מביא צדדים להיתר ולאיסור; ובתשובות מהר"י אסאד (סימן קסד) הקשה מש"ס דעבודה זרה (דף כב) דפריך גבי לא ישכיר אדם מרחצו לכותי וכו' ותיפוק ליה משום לפני עור והרי התם משכירו לו בחול קודם שיגיע השבת ואפילו הכי אסור אבל נראה דגבי לפני עור ממש בכל גווני אסור אבל בדליכא לפני עור אלא משום מסייע לעוברי עבירה יש לומר דבכי האי גוונא ליכא משום מסייע. ועיין בהאי גוונא במגן אברהם סימן רסו סעיף קטן ח דלשיטת הרמב"ם והרב המגיד ליכא בכי האי גוונא משום מאכיל בידים לקטן ועיין שם באשל אברהם ומהצית השקל מה שכתוב בזה.

והעיר הרב אשר וייס [במכתבו להרב פנחס גולדשמידט תשע"ג] שיש כמה ראשונים שאומרים שאי אפשר לעשות את החילוק הזה של "בשעת מעשה" כי לפי דברי התוספות דאסור לסייע ידי עוברי עבירה משום דמצווים אנו להפרישן מן החטא, לכאורה לא מסתבר לחלק בין המסייע בשעת החטא למסייע לפני כן. וכן לפי מה שכתב הרמב"ם (שם) דכיון דכל ישראל ערביין זה לזה ומצווין אנו למחות בעוברי עבירה קל וחומר שאסור לסייע להם, גם כן מסתבר דאסור אף לסייע לפני מעשה העבירה. ואף לדברי רש"י (עבודה זרה דף נה ע"ב ד"ה וישראל) דאסור לסייע ידי עוברי עבירה כדי שלא להרגילן בעבירה, מסתבר דאף לפני העבירה אסור. אך לפי דברי הרמב"ם בפירושו המשנה בתרומות (פרק ו משנה ג) דאסור לסייע משום דכתיב "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס" [ופשוט דאין זו אלא אסמכתא], יש לומר דאין לנו אלא במסייע בשעת מעשה החטא.

98 בכינוס בצרפת לרבנים העוסקים בקירוב רחוקים.

99 והציע הרב אשר וייס [בשיעור למקורבים בדרום אמריקה] דוגמא, כגון יש לו נבלה והוא מבקש ממנו עוד נבלה והוא רעב ובטוח שהוא יאכל גם את הנבלה שאנחנו נותנים לו—לכן הוא מבקש אז—אסור לכולי עלמא לתת לו.

ומקור הדברים ברמב"ם א (חידושו לעבודה זרה דף ו ע"ב ד"ה הכא במאי עסקין):

chances are not high that it will cause him to transgress more, we need not abstain from the interaction.¹⁰⁰

Another example of adding to a transgression would be reading a newspaper that is being produced by Jews on Shabbos. Whether

"מיהו הני מילי לענין לפני עור דכל היכא דתבעי לה סתמא דומיא דמתניה וכו' כל היכא דמצי עבדי איסור שלא על ידינו ליתיה משום לפני עור, ואף על פי שאפשר שהוא מרבה איסור על ידינו לא חיישינן וכו'".

מדבריו אנו רואים שאם זה ודאי שירבה באיסור הרי זה אסור אבל בספק אין כאן איסור לפני עור.

וכן משמע מהראב"ד והרא"ה (עבודה זרה דף ב ע"א) דאמנם אינו עובר באיסור דאורייתא בזה אבל עדיין עובר באיסור מדרבנן של מסייע ידי עובדי עבודה, ולא ברור מדבריהם אם בספק מותר לגמרי ואין פה אפילו משום מסייע כמו שכתב בשו"ת מחנה חיים (סימן מוה) [וכשודאי מוסיף לעבירה הוי איסור דרבנן] או עדיין אסור מדרבנן כמו שטען בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן עט).

תוספות (עבודה זרה דף יד ע"ב ד"ה מקום):

"מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין – פירוש משום רביעיה ועבר אלפני עור וגו' ומדלא מפליג הכא בין אית ליה בהמה ובין לית ליה בהמה אלמא משמע דאפילו אית ליה לעובד כוכבים בהמה אחרינתא אסור וקשה להר"ר אלהן מה שכתוב מדלעיל (דף ו ע"א) גבי תקרובת דאי אית ליה לדידה בהמה שרי ללישנא דלפני עור והכא קיימין לאותו לישנא כדפריש ותירץ רבי יהודה דשאני רביעיה שהוא מתאווה לכל בהמה ובהמה".

היינו דבמקום שאפשר להניח שירבה באיסור על ידינו [ברובא לאיסורא] אסור אבל רובא להיתרא אין כאן לפני עור. והמחנה חיים (סימן מוה) הבין שדברי התוספות עולים בקנה אחד עם שיטת הריטב"א [וכתב עוד "שלא מצאתי מבואר שיטה אחת חולק על הריטב"א"].

וגדולה מזו משמע מהרא"ה (חידושי הרא"ה עבודה זרה דף ב ע"א) שאפילו במקום שודאי מוסיף הוי מותר:

"בגמרא איבעיא לן לשאת ולתת משום הרווחה או משום לפני עור לא תתן מכשול. ונפקא מינה בין הני תרי טעמי היכא דאית ליה בהמה לדידה, אי אמרת משום הרווחה ואזיל ומודה אסרי, ואי אמרת משום תקרובת כיון דאית ליה לדידה ואפשר ליה לקרובי בלא דידן תו ליכא משום לפני עור לא תתן מכשול, ואפילו היה מקריב שתיהן, שכן הוא עובר באחת כמאה".

וכן השלטי גבורים ותבואת שור סוברים דאין לפני עור בספק וכן כתב הט"ז (יורה דעה ריש סימן קנא).

וכן כתב בחידושי המאירי (עבודה זרה דף ב ע"א):

"ואף על פי שמכל מקום גורם לו להרבות באיסור אין בזה נתינת מכשול".

ומשמע אפילו שזה ודאי מוסיף לאיסורו. ומכל מקום סיים המאירי: ש"ראוי להמנע מסרך מסייע ידי עובר עבירה".

שיטה מקובצת (בבא מציעא דף ה ע"ב):

"דאף על גב דהיכא דאית ליה בהמות מדידה, דבלאו דידן מצי עבדי איסורא, לית ביה משום לפני עור, מכל מקום אין לנו לגרום איסורא. דמסייע ידי עובדי עבירה איכא".

וכן משמע מהבית שמואל דיש בכי האי גוונא איסורא דרבנן.

בית שמואל (אבן העזר סימן ה סעיף קטן יח):

"ויש אוסרים. קאי על מכירה לכוני ומכל שכן דאסור ליתן לו למחצית שכר משום בני נח מוזהרים על הסירוס וכבר כתבת רבים חולקים על זה ומכל מקום אין להקל וק"ל אם באפשר ליקח ממקום אחר אין איסור משום לפני עור כמו שכתוב בש"ס בנזיר וביורה דעה סימן קנא מיהו כאן יש לומר דאסור דאפשר שירס כולם אלא דבר העומד להקריב לעבודת אלילים או לאכילה או אמרינן בודאי אל יקריב כולם".

עיי' גם ביד מלאכי (סימן שסז) והפני יהושע (שו"ת יורה דעה סימן ג) שיש חילוקי דעות בדבר.

עיי' בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן עט) שמאריך בנושא הזה ובתשובות מחנה חיים (חלק א סימן מו), בספר ברכת משה (קונטרס התשובות סימן כא), בתשובות בית יצחק (אורח חיים סימן כט), במקור חיים (הגהות על השולחן ערוך יורה דעה ריש סימן קנא), ובשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן עד) האומר שבלפני עור אין דין של ספק דאורייתא לחומרא.

אין רובא דאיסורא. והמקור בנדרים (דף סב):

"רב אשי הוי ליה ההוא יער. ובני לבי נורא [לעבודה זרה שמדליקין אש לעבודה זרה שלהם] אמר ליה רבינא הא איכא משום לפני עור לא תתן מכשול. אמר ליה רוב עצים להסקה ניתנו".

or not you buy the newspaper is not going to determine whether the newspaper continues to be produced or not. However, it does add to the circulation figures, encouraging the overall success of the newspaper.¹⁰¹

J. NOT WITH THE ARTICLE ITSELF

Some *poskim* argue that one is allowed to rent an apartment or a store to someone who is not Shabbos observant, because any Shabbos desecration that will occur will not be done in the גוף החפץ, i.e., with the actual structure; rather, the sins will be committed in the airspace of the apartment.¹⁰²

K. VERBAL ABETMENT

Some authorities contend that one does not transgress *lifnei iver* via mere speech, only via action.¹⁰³ We derive the principle of אין שליח לדבר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים: i.e., that the perpetrator should have followed the higher authority of Hashem and not listened to Hashem's disciple, so to speak, to do the transgression.¹⁰⁴ These *poskim* extend this idea to exempt one from *lifnei iver* in every case in which nothing was provided to the violator.

However, this is not the way that the majority of *poskim* understand *lifnei iver*, since mere speech can be the bona fide cause of a person

101 שו"ת מנחת יצחק (חלק ג סימן עט סעיף קטן ג אות טו):

"שאם דרכו לכולי עלמא לקרות עתון כזה הנדפס בשבת ויום טוב, וצדקו דברי האוסר בספר נועם, שדימה זאת לנדון הכתב סופר הנוכח לעיל בזה, ואם הדרך להדפיס רק בשביל הנמנים, או יש לצדד, שלא למחות ביד שאינם נמנים אחרי בכדי שיעשו כנ"ל".

102 שו"ת מהרש"ם (חלק ב סימן קפד):

"אם מותר להשכיר ביתו ליהודי ספר שמגלה ביום שבת קדש בפרהסיא אם עובר משום מסייע לדבר עבירה דגם בדלא קאי בתרי עברי דנהרא איסורא מיהו איכא והביא מדברי הש"ך ודגול מרבבה יורה דעה סימן קנא ועוד מכמה מקומות. ועוד נראה דבכל גווני דאיכא משום מסייע היינו דוקא אם בגוף הדבר שנותן לחבירו יעשה בו האיסור אבל הכא הרי לא יעשה האיסור אלא באויר שבתוך הבית והרי גם למאן דאמר דאדם מצווה על שביתת כלים במוגמר וגפרית דלא קעביד הכלי שום מעשה אלא מונח על הארץ והן בתוכו שרי ומכל שכן בזה".

והביא המהרש"ם (שם) שיש עוד צדדים שלא יקיים האיסור שמא ימות או יעשה תשובה דהוה תרי מיעוטא ומצטרפין להקל [והביא עוד שבנדון שלורק המעוט של הבית—חדר אחד—ישתמש לאיסור וגם רוב הזמן ימי החול] ולכן מסיק שמותר להשכיר. וכמו כן בשו"ת פרי השדה (חלק ג סימן צו) ושו"ת נטע שורק (אורח חיים סימן יט).

103 עיין שדי חמד (מערכת הואו כלל כו) שהביא כמה פוסקים הנוקטים כדעה זו. וכן בגניי חיים (מערכת ח אות מב).

104 שו"ת מכתם לדוד (יורה דעה סימן לג):

"קרוב הדבר דאפילו משום לפני עור ליכא דמלתא בעלמא הוא דקאמר ליה ויכול לומר גם כן דלנסותו איכוון ועל כל פנים יכול לומר דברי הרב ודברי התלמיד וכו' ואין זה מסיית ואי הן קביל מניה איהו הוא דאפסיד אנפשיה".

sinning.¹⁰⁵ For example, inviting someone for a Shabbos meal may constitute a violation of *lifnei iver* although it is only done with words. Those who permit such invitations do not do so on the basis of the fact that it is only with words. Perhaps this is a part of the novelty of *lifnei iver*, that despite such logic exempting one with respect to a שליחות, one still transgresses in other situations.¹⁰⁶

At the beginning of the chapter, we explained that there are two aspects of *lifnei iver*, not to misadvise and not to assist someone in transgressing. We brought opinions that these are two sides of the same coin.¹⁰⁷ Encouraging a fellow Jew to sin with words certainly constitutes misadvice.

L. POSSESSION

Some Acharonim rule that one only transgresses the rabbinic injunction of abetting sin in a case where one is physically helping the perpetrator or one is lending him an item with which he is transgressing. However, it is permitted to sell an article to one who will transgress with it.¹⁰⁸ Presumably, where the perpetrator would be using his own

105 פירוש המשניות (מסכת תרומות פרק ו' משנה ג):

"המסייע לדבר עבירה בשום פנים ממיני הסיוע ואפילו בדבור הקל הוא נענש מהשי"ת כפי שעושה באותו הסיוע או ההנחה, אבל אינו חייב משום מלקות מן הנזכרים בתורה אבל הוא עובר על הכתב שנאמר לפני עור לא תתן מכשול. אם הוא היה סיבה לעבור העבירה".

וכן משמע מרמב"ם (הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה ג):

"האומר לחבירו שבר כליו של פלוני...הרי הכשיל עור וגו'".

וכן מובא בטור שולחן ערוך (חושן משפט סימן שפ סעיף ב). וזה לשון השולחן ערוך (שם):

"האומר לחבירו: שבר כליו של פלוני על מנת שאתה פטור, ושברו, הרי זה חייב. ואף על פי שהעושה הוא חייב לשלם, הרי זה האומר לו שותפו בעון, ורשע הוא שהרי הכשיל עור וחזיק ידי עובדי עבירה".

כן חשבתי מסברת עצמי ושמחתי לראות אחר כך שכן העיר הלב שומע (מערכת ל אות ז).

107 כן הוא דעת הרב אשר וייס—עין מה שכתבנו בהתחלת הפרק.

108 שו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן יא):

"ולפי מה שכתוב בתשובות הרא"ם מרגלית סימן נג דאיסור מכירה הוא רק במקום דאיכא משום לפני עור, אבל היכי דלא קאי בתרי עברי דנהרא, אלא דאיכא משום דמסייע לידי עובדי עבירה, אם כן דוקא במסייע בגופו או בממונו דרך שאלה, אבל במוכרו לו לא מיקרי מסייע, שהרי הוא קיבל דמים ומוכרו לגמרי וברשותו דלוקח קאי עין שם [ועיין תשובות ב"ש חלק אורח חיים סימן לח והג"ה שם] אם כן בנדון דידן שיש לו לקנות במקום אחר וליכא רק משום מסייע, יש לומר דבדרך מכירה שרי, וזה ראיתי גם בשו"ת ב"צ מהרב הגאב"ד ק פרעמישלא ובעת בלבוב חלק אורח חיים סימן כט שהאריך בזה, וכל מה שכתוב שם מתוספות גיטין ותוספות עבודה זרה רמז המגן אברהם בעצמו".

שו"ת צ"ץ אליעזר (חלק יא סימן לד אות ט):

articles, like driving his own car, the same logic would apply. (This is in contrast to a case of *תרי עברי דנהרא*, where one would transgress the biblical prohibition of *lifnei iver* in such cases.)

M. WHEN THE SINNER DOES NOT REALIZE THAT HE IS SINNING

In most cases of outreach, the unaffiliated Jew is not aware that he is sinning. He may not appreciate that he has to make a *berachah* before eating or that he should not drive on Shabbos. There are *poskim* who say that under such circumstances, we are liable for violating *lifnei iver* even if the sinner could sin without abetment, because we know that he will certainly go through with the transgression.¹⁰⁹ However, contemporary *poskim* do not mention this as a reason to be stringent.¹¹⁰

N. SAVING A PERSON FROM A GREATER SIN

There are several scenarios where we are forced to choose between two sins:

- Where we lead someone to sin in order to prevent him from committing a greater sin
- More significantly, where we actively tell a person to sin in order to prevent him from doing a greater sin
- Where we lead a person to sin now—with the intention of getting him to commit himself to keeping mitzvos over the rest of his life
- Where we ourselves sin in order to prevent the other person from doing an even greater sin

"ומכיון שבאנו לזה אפשר להוסיף על האמור עוד כמה סניפי היתר נוספים והוא דהא אליבא דכולי עלמא האיסור מלאכה בזה אינו אלא מדרבנן והאיסור אינו עצמי כי אם דבר אחר גורם לאיסורו והוא בזה שאיננו מבדיל קודם... וכמו כן אין מושיטים לו דבר משלנו שיעשה בו האיסור אלא האיסור הוא עושה בממון ובחפץ שבידו, אם כן בכל כגון דא יש לומר שאין בזה משום מסייע ידי עוברי עברה. וגם לרבות לצרף כבר גם שיטת הש"ך והדגול מרבבה דכשעושה במזיד אין איסור מסייע".

109 בשדי חמד (חלק א מערכת הואו כלל כו אות ד) כתב בשם תשובת הרדב"ז שיש להחמיר במקרה שהמקבל סבור לפי דעתו דמה שנתן לו מותר לגמרי, ודאי אכיל ליה. ומשמע מהרדב"ז דבכי האי גוונא עובר מדאורייתא. והשדי חמד כתב דהמהרל"ח (סימן קכא) והורע אמת (חלק ב סימן יט) חלקו על הרדב"ז וסברו דרק עובר מדרבנן בפי האי גוונא וכתב שכן מוכח מהתוספות (חגיגה דף יג ע"א).

110 במשך כל הפרק הנוכחי הבאנו כמה תשובות מהאגרות משה, השדי חמד, המנחת יצחק, היבוע אומר ועוד ולא ראיתי כלל זה מוזכר אצל אפילו אחד מהם.

These issues can be divided into two types of cases: causing the less substantial of two sins and altruistic abetment.

1. *Causing the Less Substantial of Two Sins*

A number of the later Acharonim deal with the issue of whether one can lead a person to sin in order to save him from a more substantial sin.

Rav Akiva Eiger suggests that perhaps it is preferable for a woman to cut off a man's *peyos* than for him to do so himself. This is because a man transgresses two commandments when removing *peyos*—that of being cut and cutting, whereas a woman who does so only causes him to transgress the prohibition of being cut. When she cuts off his *peyos*, neither of them are in violation of the second transgression of cutting.¹¹¹

Rav Akiva Eiger does not voice this opinion with certainty, but in so doing, he introduces the issue of whether *lifnei iver* applies where you cause a person to do a smaller sin rather than a more severe one.

The Mishnah in *Shevi'is*¹¹² prohibits selling wine barrels to a Jew who is not so careful about halachah and may then use them to store *shemittah* wine to be sold contrary to the halachah. However, if it is uncertain that the buyer will engage in such unlawful commerce, the sale is permitted, as we are not concerned about *lifnei iver*. Presumably, the buyer could easily get hold of wine barrels from another source and could therefore sin without any abetment. Such a sale is, at worst, a violation of a rabbinic prohibition.

The Chazon Ish writes that if we would be stringent in these uncertain cases, we would end up inadvertently encouraging everyone to sin. As for ourselves, we are commanded to perform acts of kindness with him and to sustain him. Therefore, we would cause ourselves to

111 רבי עקיבא איגר (יורה דעה סימן קפא סעיף ו):

"אסורה להקוף פאת ראש האיש. לעניות דעתי דוהו לכאורה לכולי עלמא יהיה אסור משום לפני עור דמכשלת להא שניקף. ואף היכא דהוי מצי לגלח בעצמו מכל מקום הוי איסור דרבנן כמו שכתבו תוספות ריש שבת. ואולי יש לומר דבזה ליכא איסור מדין מצוה להפרישו דאדרבה במה שהיא מגלחת אותו בזה מפרישתו דאם לא היתה מגלחת אותו היה מגלח בעצמו והיה עובר בב' לאוין דניקף ומקוף ועל ידי שהיא מגלחת מפרישתו מלאו דמקוף".

112 משנה שביעית (פרק ה משנה ז):

"היוצר, מוכר חמש כדי שמן וחמש עשרה כדי יין, שכן דרכו להביא מן ההפקר. ואם הביא יותר מכאן, מותר. ומוכר לנכרי בארץ, ולישראל בחוצה לארץ".

transgress the biblically mandated obligation of *chesed*, as well as the obligation of following the amicable path.¹¹³ We would also be encouraging the not-so-religious person to sin because he may come to hate us and transgress *לֹא תִשָּׂא*.¹¹⁴ These transgressions (i.e., *לֹא תִשָּׂא*, *chesed*, and others) are biblically mandated and therefore, were we to be strict with *lifnei iver*, we may cause a worse sin than the violation of the rabbinic injunction that we were trying to prevent.¹¹⁵ There is no point in preventing a rabbinic transgression when, if by so doing, we are likely to cause a violation of a biblical prohibition. In addition, it is only questionable whether the person will end up transgressing.

Therefore, states the Chazon Ish, Chazal carefully weighed the penalty of those who transgressed the *shemittah* laws to ensure that such penalties do not themselves become stumbling blocks for all.¹¹⁶ Thus, someone who is definitely engaged in commerce with illegally hoarded wine is penalized, but if it is only questionable whether he hoarded the wine, we do not penalize him. (The Chazon Ish applied the same principle to other cases as well.)¹¹⁷

Rav Shlomo Zalman Auerbach goes further. Whereas the Chazon Ish only permits one to save someone from a more substantial sin by abetting his transgressing a more minor wrongdoing, in a case where it is uncertain that he will do the lesser sin, Rav Shlomo Zalman Auerbach allows this even when it is certain that he will commit the smaller offense. Hence, food may be given to someone who will not make a *berachah* in order to prevent resentment and hatred of Torah and her

113 חזון איש (שביעית סימן יב אות ט):

"משום דאם באנו להחמיר בספקות נמי נעשה מכשול שנמנע חסד ודרכי חיים ושלוש מעצמנו ומהם והן רק עמי הארץ וחייבין אנתנו להחיותם ולהיטיב עמם".

114 חזון איש (שם):

"וכל שכן ש[חייבים אנתנו] לא להרבות שנאה ותחרות בינינו וביניהם, ועוברין על לא תשנא ועוד כמה לאוין שאין איסורן קל מאיסור זה שאנו באין להציל אותם ממנו".

115 חזון איש (שם):

116 חזון איש (שם):

"והלכך שקלו חז"ל בפלס עד כמה שיש להתנהג לקונסם ולמשוך ידינו מהם ושלא נגרום מכשולים יותר גדולים להם ולנו, והכריעו לאסור למכרם בזמן שהוא ודאי לעבירה ולהתיר בספק וזו דרך הממוצעת והישרה".

117 חזון איש (שם) כתב שעל סמך כלל זה מותר לעשות משה ומתן עם עובד עבודה זרה וגם אסור להכות את בנו הגדול (מועד קטן דף יז ע"א).

adherents.¹¹⁸ (We will deal with this issue of offering food to a secular person in chapter VIII.)

However, clearly there are limits to this. All would agree with Rav Moshe Feinstein, who does not allow one to arrange mixed dancing for Jewish singles, even if the alternative is that they will go to a disco and dance with non-Jews.¹¹⁹ We cannot promote activity that is clearly prohibited¹²⁰—and leads to sexual improprieties—to prevent those who are determined to transgress and will ignore our protest.¹²¹ In any case, we are not guaranteed that by providing dancing for Jews only, these Jewish singles will not in any case go to a disco.¹²²

Rav Feinstein distinguishes this case from a case in the Gemara (*Sotah* 48b) which contrasts two scenarios. In the first case, a group of men is singing and women then join in. In the second case, the

118 שו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן לה):

"דאף שאין אומרים לו לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, מכל מקום בגדון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאוד על ידי זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן... הרי זה דומה למי שקוטע אצבע מרגלו של חברו בכדי להציל אותו בכך מקטיעת כל היד שלו, דפשוט הוא דאינו קרוי מוסיף אלא מתקן, ומצוה הוא דקעביד ולא עבירה, כך גם כאן אינו חשוב כמכשיל אלא אדרבה במעשהו זה הוא מצייל אותו מעון חמור של שנאת תורה ולומדיה".

והעיר הרב משה ליב הלברשטט שלפי דעת הגאון רב שלמה זלמן אויערבאך הא דאסרה המשנה בשביעית למכור כלי שמלאכתו מיוחדת לעבירה לחשווד על השביעית איירי בכי האי גוונא שלא יכשל בשנאה ואיסורים גדולים אבל אין הכי נמי אם זה עלול לגרום לשנאה וכו' יהיה מותר למכור לו כלי שמלאכתו מיוחדת לעבירה בשביעית כדי להצילו מאיסורים חמורים יותר, מה שאין כן לדעת החזון איש המשנה אוסרת למכור כלי שמלאכתו לעבירה לחשווד על השביעית אף אם יכשל החשווד באיסורים חמורים יותר כמו לא תשנא משום דחו"ל שקלו בפלס האיך להתנהג עמהם והכריעו לאסור למכרם בזמן שהוא ודאי לעבירה ורק הקילו בספק.

ונראה בפרק הבא שיש עוד פוסקים האוחזים כמו הרב שלמה זלמן אויערבאך.

119 שו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ד סימן לה):

"ובדבר ריקודים בחורים ובתולות בתערובות הוא דבר האסור אף עם פנויות טהורות וכל שכן שכל הפנויות הם נדות, וגם לא ימנעו מלרקד גם עם אשת איש. ולא שייך להתיר זה גם לפי טענת אחדים שאם לא יסדרו להם ריקודים בסאשאל האל ילכו להמקום שמיוחד מהעיר לרקד שם, שירקדו שם גם עם נכריות והבתולות עם נכרים".

120 שו"ת אגרות משה (שם):

"כשהקהל יסדרו עבורם מקום לרקד הרי נמצא שמתירין להם הרקידה כששניהם מישראל ואי אפשר להתיר איסור אף בשביל תקנה ממש".

121 שו"ת אגרות משה (שם):

"שמה שהפוזצים עוברים איסורים כיון שאין ביד הקהל למחות לא מתחייבין כי מה בידם לעשות".

122 שו"ת אגרות משה (שם):

"וכל שכן שהוא רק דבר מרומה שאף כשיהיה להם מקום לעשות האיסור ריקידה עם ישראליות לא ימנעו מליזק גם אל המקום שמרקדין שם נכרים".

opposite happens—the women are singing and men join in.¹²³ In either case, the men may not listen to a woman's voice. However, the latter transgression is more serious since it was committed willfully by the men. Therefore, states the Gemara, if faced with both situations, and we cannot stop both, we should prevent the latter.¹²⁴

In the case of the Gemara, we are not doing anything to encourage either case, and we are simply acting to minimize whatever violations we can. We do what we can and we tolerate the rest. However, there is no misleading indication on our part that we are advocating either action.¹²⁵ That is not the case with the mixed dancing however, where we would be taking active steps to organize the event.¹²⁶

At times, it is proper to instruct the sinner that he should do a smaller sin in order to protect himself from a more serious transgression. An example of this principle can be found in an important responsum of the *Netziv* that permitted a woman to regularly immerse in the mikvah during the day (on the eighth day) instead of the previous night because otherwise she would not immerse at all. By allowing her to go during the day, she would be transgressing a smaller rabbinic prohibition instead of transgressing a prohibition that is punishable by *kares*.¹²⁷

However, here the *Netziv* introduces an important qualification. The *Netziv* declares that were this ruling to lead other women to also immerse

123 סוטה (דף מ"ח ע"ב):

"אמר רב יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת".

124 סוטה (דף מ"ח ע"ב):

"למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא".

125 שו"ת אגרות משה (שם):

"הוא בלא מעשה המראה להתיר איסור אלא לעסוק לבטל את זה ולמנוע מלעסוק בבטול הקל קצת כשאי אפשר לבטל שניהם".

126 שו"ת אגרות משה (שם):

"אבל להתיר ממש אסור".

127 שו"ת משיב דבר (חלק ב סימן מג):

"אשה אחת חשודה על איסור נדה ופעמים רבות חטאה במעל ובעלה כמוה, אך כעת עבר עליו רוח טהרה ונתעורר חפץ בקרבה לטבול מגיעולה במים טהורים, אך לא ברגש קדש, כי מומעי אם חטאת יצאה בת בושת לחרפה לה לטבול בלילה עת טבילת נשים רבות הכשרות, אך אם יותר לה לטבול ביום עת אשר אין נשים בבית המרחץ, או תשמור דת הטבילה כאשר יתן צו עליה, וספרה וטבלה יום ח' לספירתה, ואם לא נתיר לה אזי תוסיף לחטוא כימים עברו...דכאן שפיר יש לומר חטא חטא קל בשביל שתזכה ולא תחטא בעצמך חטא חמור...ודאי מותר לכולי עלמא לחטוא חטא קל להמלט ולעמוד על נפשה שלא תכרת אם זה נפלה ברשת יצרה [וכמו שכתב באבן העזר סימן כג בשם ס"ח יעוין ב"ש שם]...וכבר זה נתחזקו להתפתות לו, אין לך שעת הדחק גדול מזה ולכן ודאי יש להתיר בזה להציל אותה וכל שכן בעלה האנוס קצת מאיסור כרת".

during the day, there could be no justification for a dispensation, since it would cause a communal breach of the halachah.¹²⁸ However, if an individual could be saved from a violation of Torah by discreetly transgressing a rabbinic injunction—even if he is a deliberate sinner—then it would be proper to instruct him to violate an injunction to protect himself from a major offense.¹²⁹ We should never lose hope that this person may do *teshuvah*, and it is our job to make his *teshuvah* as easy as possible.¹³⁰

The *Netziv* stresses that there are some rabbinic injunctions, the violation of which we would not permit, even to save a woman from a much more serious sin. It all depends on the strength of the injunction¹³¹ and

128 שו"ת משיב דבר (שם):

"ידוע שהעמידו חז"ל דבריהם וגזרתם אף במקום מצות עשה...[ואם היה במקום] לחוש שנשים אחרות תדמינה לטבול ביום...חטא הקטן כשיסכימו עליו דעת הרבים והדעת נתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו חנה הוא ומהו פלילי וחטאת הקהל כולו וכו' ישרפו או יסקלו חטאים האלה בנפשותם משתעקר אות אחת מהתורה בהסכמת הרבים וכו' עיין שם. אבל בנידון דידן אין חשש כזה וכמו שמבאר בהמשך: ומשום שאר נשים שתעשינה כמותה ודאי אין להחמיר כי זהו גופא גזרת חז"ל בשרשה משום סרך שאר נשים וכמו שכתוב הרמב"ם ה' איסורי ביאה (פרק ד הלכה ז) שאם תטבול ביום יטעו ותבא נדה אחרת לטבול בשביעי, ומצינו שהקילו חכמינו בזה מפני איזה דחק, ולכן גם בזה יש להקל, וכזאת לא תאמר שהיא תחטא חטא כרת החמור ותחטיא את בעלה, כדי שלא יבואו איזו נשים לטעות באיזה פעם ותבאנה לידי חטא, בפרט לפי מה שפסק הרמ"א (סימן קצו סעיף יח) גזרה רחוקה היא, ואף כי יודע כי רק לזאת החשודה התירו ולא לאחרת, ולכן לא תחפזין אשה אחרת להתדמות לה".

129 שו"ת משיב דבר (שם):

"יש לומר שחוב על בית דין לחוש לתקנתה להצילה מאיסור החמור שבכרת על ידי איסור קל...ולא דמי כלל למה שכתב (בסימן שלד) שהרמ"א (שפסק בסימן שכח סעיף י כדעת הרשב"א) פסק ואפילו יש לחוש שעל ידי זה יצא לתרבות רעה אין לחוש בכך, דשם לא איתחזק לזה וספק הוא אם יצא חלילה, או לא, דחשוד לדרבנן אינו חשוד לדאורייתא וכמו שכתוב יש לחוש, מה שאין כן כאן דנתחזקה לעבור על האיסור החמור הלז וכן בעלה, בזה יש לומר דמודה דמצילין אותן באיסור קל דרבנן אפילו בעוברים בפשיעה".

130 שו"ת משיב דבר (שם):

"ואף כאן ברוצה לשוב בדרך טובים, יש לתת יד לפושעים ולפשוט ימין לקבל שבים, כמדת הבורא יתברך, וכמו שאחז"ל (סוטה דף מז וסנהדרין דף קז) לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלשינע, ומצאנו שתקנו חז"ל תקנה להקל לשוב".

131 שו"ת משיב דבר (שם):

"ולתתיר לה מטעמן דלעיל, דאף אם נחמיר בשאר איסור וגזרה דרבנן הוא דווקא בגזרה שנגזרה בבית דין הגדול במנין, ואסמכוהו אלאו דלא תסור ובטהרת אשה, כגון באשה הרוצה לטבול בחציצה במעוט המקפיד עליו, או במקוה חסרה מ' סאה, שנפלו בתוכה ג' לוגין מים שאובין, ואם לאו לא תטבול כלל, בכזה אפשר באמת אין מתירין דגזרה מוסכמת היא, ואית בהו לאו דלא תסור, לבד שיש לחלק דבחציצה ובמקוה שהוא בגוף המצוה בכגון דין חמורה לך, ובוה יש לומר אינו ראוי מדרבנן אינו ראוי מן התורה...מה שאין כן כאן, דאינו בגוף עשיית המצוה היא רק גזרה בזמן [יעוין אורח חיים (סימן רס במגן אברהם סעיף קטן א) וכן משמע בכמה מקומות חילוקים בין זמן לגוף הדבר] וגם גזרה קילא היא דלא נגזרה במנין ואיפילו בה רב ורבי יוחנן, ואף אחר כי הדר ביה רב מצאנו דמאיזה סיבה הקילו בה כגון אתקין רב אידי בנרש למטבול ביממא דתמניא וכו' רב"י וכו' ר"י וכו' רבא וכו' אמר רב פפא דרבא ולאביי מכדי האידיא וכו' יעוין שם בגמרא ותוספות, הרי דלכתחלה הסכימו להתיר לטבול ביום לכל נשי העיר מפני איזה סיבה ושעת הדחק ותקנה קרו לה, והוא שלא יבטלו ממצות פרו ורבו".

on many other circumstances.¹³² Just as a doctor may take subjective factors into consideration when determining a course of action, such as the patient's threshold of pain, a *posek* does so as well with spiritual maladies.¹³³

2. *Altruistic Abetment*

The *S'ridei Aish* and Rav Moshe Sternbuch assert that there is no violation of *lifnei iver* where the intention of the accomplice is to do a mitzvah. On this basis, Rav Sternbuch allows one—subject to certain qualifications—to invite someone who will drive to a Shabbos meal. *Lifnei iver* forbids one from strengthening the hands of sinners,¹³⁴ but here he is doing the opposite—by doing a mitzvah, he is doing Hashem's will,¹³⁵ which will hopefully arouse feelings of *teshuvah* in the heart of

132 שו"ת משיב דבר (חלק ב סימן מד):

"קמאי היא בפירוש הא דאיתא בחגיגה (דף ט) דאמר רבי אלעאי הוקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו ויעשה מה שלבו חפץ, ופירשו רש"י ותוספות דיעשה עבירה בסתר כדי שלא יבא לידי חלול השם החמורה, ורבינו חננאל והכי פירש רש"י במועד קטן בשם רב האי גאון דחס ושלום וכו' אלא יעשה כך ולא יבא לידי עון כלל, מבואר דסבירא ליה דאם לא מצי לכיף ליצרו אין מתירים לו למעבד איסור קל כדי שלא יבא לידי עבירה חמורה, ומה שכתב הבית שמואל בשם ס"ח באבן העזר (סימן כג) הוא כפירש רש"י ותוספות, אמנם לא כל הקלות שוות, ואיסור טבילה ביום איסור קל הוא, כמו שכתוב מעלת כבודו ז"ל, אבל עדיין יש מקום לדחות דבשלמא אם היה איסור קל שלא מצד חשש אחרים שפיר נימא דמוטב דתעבור על איסור קל ולא תבא לידי חמורה, אבל זה האיסור קל אינו אלא משום חשש שאחרים יכשלו בה וקלקול הרבים אין לנו רשות להתיר בשביל תקנתה של אשה זו ולא דמי למה שהקילו חז"ל בשביל איזו סיבה ואונס דהתם הכל יודעים הסבה שבזה המקום וכולהו נשי דאותו מקום טבלי ביממא דתמניא ושוב אין כאן חשש, מה שאין כן בנידון דידן דכולהו טבלי בליל ז' וכי חזיא שאשה זו טובלת ביום והתירו לה יאמרו דמותר לטבול ביום שביעי גם כן שהרי לאו כולי עלמא ידעי דאשה זו משונה מחברותיה ובושה לטבול בלילה, ותו דאחר שהדבר תלוי בדעתה ורצונה יהיו שארי נשים גם כן אומרות כן, על כן אין הדבר ברור אצלי, הכלל דלהתיר איסור בשביל איסור צריך להיות מתון הרבה."

133 שו"ת משיב דבר (חלק ב סימן מד):

"וכמו רפואת הגוף שאם רואה הרופא דידו של אדם כואב הרבה, פעם מחליט לחתוך אותה כדי שלא יתמשך הכאב הלאה בחלל הגוף ויסתכן, ופעם מחליט דמוטב לסבול הכאב ולא להפסיד היד, ודבר זה אינו נעשה כי אם בישוב דעת איזה רופאים יחד דשני הצדדים מסוכנים, כך רפואת הנפש המקולקל בזה האופן צריך ישוב הרבה עם איזה דעות בני אדם גדולי תורה ובקרבם אלקים ישפוט שלא לית לידי חורבה חס ושלום וה' יעמידני על קרן אורה."

134 שו"ת שרידי אש (חלק ב סימן ט ענף שני):

"נראה כי במקום שהמכשיל מתכוון לעשות מצוה אין דין לפני עור ובעיקר הדין דלפני עור, לולא מיסתייגא מרבותינו גדולי האחרונים ז"ל הייתי אומר, דבמקום שהמכשיל מתכוון לעשות מצוה אין בזה משום לפני עור. דהנה כבר הבאנו לעיל את דברי רש"י, וכן לשון המשנה בגיטין סא ע"א, שטעם האיסור של לפני עור הוא שלא להחזיק ידי עוברי עבירה, דעל ידי הסיוע הוא מרגלים בכך, כמו שכתב רש"י הנזכר לעיל."

135 וזה חידוש יותר גדול, שהרב שטרנבוך בעי שהמעשה הוא לטובת הרוחניות של העבריין בעצמו ואילו בעל השרידי אש כותב שמספק שהמעשה היא מעשה מצוה ובתקוה שהעבריין ילמוד מזה ויהיה מושפע מזה.

the sinner.¹³⁶ The *S'ridei Aish* clearly applies this to instances where the mitzvah is an act of direct *kiruv* with the sinner.¹³⁷ We will deal with this in greater depth in the upcoming chapter.

O. IN HIS BEST INTEREST

Rav Yitzchak Berkovits suggests a novel approach to the prohibition of *lifnei iver*. Every component of this prohibition maintains a single theme: do not direct a person in a way that will hurt him while he is unaware of the danger. As applied to mitzvos, since it is almost always in a person's best interest to abstain from sinning, causing him to sin is a violation of *lifnei iver*. However, in a situation where it is in a person's best interest to transgress halachah, it would not be a violation of *lifnei iver* to encourage him to do what is best for him.

Take, for example, the case of a person who is on his way to do *teshuvah*, but is not yet ready to spend the whole Shabbos in a Torah-observant environment. The only way that he is willing to come for a meal is if he drives. (This will be discussed in more detail in chapter VII.) Rav Berkovits contends that, given the realities of where he is holding, there is no question that it is in this person's interest to come for Shabbos. Here, we could justify violating *lifnei iver* to invite such a person for Shabbos.

Rav Yitzchak Berkovits applies this principle to many *kiruv* scenarios. For example, one should provide food at a Torah lecture and certainly at a multi-hour seminar. This is the case even though the participants are unlikely to make blessings over the food.¹³⁸ Failure to

136 שו"ת שרידי אש (שם):

"ולפי זה צריך לומר מצד הסברה, שבמקום שיש לפניו מצוה לעשות, אין להימנע ממצוה זו, אפילו במקום שיכול לגרום שעל ידי זה יעבור חברו עבירה, שהוא אינו רוצה להחזיק ידי עוברי עבירה אלא לקיים מצוות הבורא, ואדרבא, על ידי זה יעורר רגשי תשובה וחרטה בלב העבריין לראות את דרך האמת בראותו שחברו משתדל לקיים מצוות בוראו".

שו"ת תשובות והנהגות (חלק א סימן שנה):

"ונראה שישתדל כפי כחו למונעם מחילול שבת, אבל אם זה אי אפשר ומרגיש שיש בזה תועלת להחזירים למוטב, לא ימנע לעשות מפני איסור לפני עור, רק יקרב אותם כפי האפשר, ושמאל דוחה וימין מקרבת".

137 שו"ת שרידי אש (שם):

"ומכל האמור יש תשובה לכמה שאלות הנוגעות בדיון לפני עור, כגון אם מותר לסדר קידושין לאנשים שאינם זהירים באיסור נדה, או אם מותר לשדכן לזוג זוגים שלא יתנהגו על פי דיני תורה".

ולכן מצד הדיון איסור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנוטל ידיו ומברך כמבואר בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קסט סעיף ב).

do so may lead the participant to resent the outreach professional as a representative of the Torah-observant community. They might not come again, and hence it is fair to say that their whole Yiddishkeit is at stake.¹³⁹ Similarly, one can, according to Rav Berkovits, invite someone to come for Shabbos, even though he will drive to get there, if there is no other way he will come.¹⁴⁰ Rav Berkovits adds that there is also no violation of *lifnei iver* because, in this case, the best advice is to tell him to come.¹⁴¹

Rav Berkovits qualifies his conclusion by limiting it to Jews with whom the outreach professional has been working already. For example, it would apply to someone with whom one has been studying during the week and who now needs the Shabbos experience for his next stage of growth.

The High Holiday services provide another case that may serve as an exception. This is a time when the outreach professional has access to a whole community that he will not see the rest of the year. As Rav Berkovits puts it, "Many of those who will come for High Holiday services won't even come to your barbecue." Thus, it is justified to encourage attendance to such services if there is no other way to propel one's growth.

Besides the aforementioned qualifications made above, Rav Berkovits provides a further qualification: these halachic dispensations cannot become institutionalized. You cannot have the shul parking lot open on Shabbos. The overall message cannot be one of tolerance for mass *chillul Shabbos*. It has to be understood that you are Orthodox and that you stand for not driving on Shabbos. Failure to do so would be tantamount

139 וסברא זו אינו דומה לסברת הגאון רב שלמה זלמן אויערבאך (שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן לה) שנבאר באריכות בפרק ח שכתב שאף שאין אומרים לו לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רב, אבל בנידון זה של נתינת אוכל, כיון שאם לא יתן לו לאכול כדי למנוע ממונו איסור דרבנן של אכילה בלי ברכה, הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול של לא תשנא דהוי איסור דאורייתא. נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאוד על ידי זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן.

אמנם גם הרב יצחק ברקוביץ מסכים שאין כאן לפני עור וכמו שנבאר מיד אחרי זה.

140 סוגיא זו של הזמנות לשבת, נבאר באריכות בפרק הבא.

141 ומסתמא התכוון הרב ברקוביץ לכלול בזה גם האופן השני של לפני עור, היינו שלא להכשיל אדם בעבירה. וכאן אין כוונתו להכשילו אלא אדרבה כוונתו לקרבו למצוות שלא יחטא עוד.

to starting a new stream of Judaism called “*kiruv*.”¹⁴² This would be a great *chillul Hashem*.

Extending this logic, the outreach professional should only allow one to drive on Shabbos up to a certain point in his growth in his Yiddishkeit, after which the outreach professional has to tell him that it is wrong to drive. There is no hard and fast rule as to when that might be; it has to be made on an individual basis.

However, Rav Moshe Feinstein and others do not allow such invitations and even brandish a person a *meisis* for encouraging *chillul Shabbos* by offering incentives in order to boost attendance to a children’s Shabbos service. Rav Berkovits, however, points out that none of these responsa are actually discussing *kiruv*. His understanding would be that, for example, those coming to the children’s services are not necessarily on their way to becoming Shabbos observant. They will drive to the services next year as they did this year.

142 אמר לי הרב אהרן פלדמן שהגאון רב יוסף שלום אלישיב אמר לו שבנוגע לבעלי תשובה צריך להקל עד השמים ומאידך אמר לכמה וכמה מקרבים שבנוגע לקירוב רחוקים אי אפשר לבטל אפילו אות אחת של השולחן ערוך. ואין הדברים סותרים זה את זה. ובנוגע להתיר חטא יותר קטן כדי להציל אדם אחר מחטא יותר גדול עיין מה שכתוב בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן יב): "ועל דבר הפרצה אשר בעירו שמסיקים בהמרצאות של יהודים גם בשבת קדש ורבים מזיעים ורוחצים בהם, ועתה שבר יהודי אחד ברחוב של מעלת כבודו הרמה בית מרחץ... אבל כל זמן אם יקבל את העכו"ם לשותף והוא לא יסייע בשבת קדש כלום ולא ירחצו שם יהודים בשבת קדש דאם לא כן הרי עובר בלפני עור, ואף שיש מרצאות אחרים, מכל מקום נהי דליכא משום לפני עור איכא משום מסייע ידי עוברי עברה... ועל כל פנים אין מהראוי שיחיה ההיתר על פי בית דין, ועיין בעקדה שער כ עון סדום, והביא וויכוח שנתוכח לכלי להתיר קדשות פנויות בכדי להציל החוטאים מעון אשת איש, והוכיח כי אפילו חטא קטן שנעשה ברשות בית דין גדול מחטא חמור שנעשה שלא ברשות בית דין וסיים כי מי שלא יקבל זה אין לו חלק בבניה ונחלה בתורה האלקית, עיין שם בדבריו הנעימים והכי נמי בנידון דידך, ולכן באופן זה ידי אל תהי בזה וגם רום מעלתו ימנע את עצמו".

Endnotes

I

ויש מחלוקת אם מי שנותן אבן לפני עור כפשוטו גם עובר בלפני עור.

וכתב המנחת חינוך (מצוה רלב) שמדברי החינוך והרמב"ם נראה דהפסוק הזה ד"לפני עור" יצא לגמרי מידי פשוטו דאם נתן אבן ממש לפני עור אינו עובר בלאו דלפני עור. וכך כתב בקרבן אהרן על התורה כהנים הנוכח לעיל שלא שייך לפני עור במכשול אבן ממש.

והמלבי"ם כתב דהא דלא פירשו הני ראשונים את הפסוק כפשוטו—כמכשול פיזי—היינו בגלל שאם כן, היה צריך לכתוב "ולפני עור לא תשים מכשול" שאז היה משמע שנתת לפניו מכשול אלא כתוב "לא תתן מכשול" שמשמע שאין זה מכשול לפני העור אלא דבר שאותו נתן לו, היינו דבר אסור. וכן כתב המהר"ל דיסקין. והכלי יקר, ורב ירוחם פישל פרלא (ספר המצוות לרב סעדיה גאון, חלק ב מצוה נה), ומנחת אשר (פרשת קדושים) כל אחד הסביר באופן אחר.

אמנם הרלב"ג על התורה פירש את הלאו כפשוטו. וכן במשכיל לדוד להרב דוד פארדו כתב דודאי מי שמשים מכשול ממש לפני עור כפשוטו עובר בלאו זה עיין שם. וכך כתב המשך חכמה והתורה תמימה (פרשת קדושים אות פ).

וכן משמע מהוהר (שלח מט, ב) ומהמדרש שוחר טוב (קמו). שמי שנתן אבן לפני עור כפשוטו גם עבר בלפני עור. וכן משמע בירמ"ה (בבא בתרא דף כו ע"א אות קז) שכתב דאסור לגרום היזק לחבירו אי משום "לפני עור לא תתן מכשול" ואי משום "ואהבת לרעך כמוך" עיין שם. וכן העיר בקובץ שיעורים (בבא בתרא אות עז). וכן משמע בספר חסידים (אות תרעג) והמשך חכמה (פרשת קדושים). וכן משמע מהחזון איש (הלכות עכו"ם סימן סב).

סוף דבר שכבר פסק הרב משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה סימן יג, אות ט) שהמשים מכשול פיזי וודאי עובר ב"לפני עור", דאין מקרא יוצא מידי פשוטו.

וצריכים לדעת שאפילו לדעת המפרשים שהנותן אבן לא עובר על "לפני עור", מכל מקום בודאי עובר על "ואהבת לרעך כמוך" כמו שכתוב בקובץ שיעורים (שם).